

Голас Радзімы

№ 18

2 мая 1996 г.

(2472)

Выдаецца з 1955 г.

Цана 1000 рублёў.

РАДАЎНІЦА: КУРАПАТЫ БЕЗ ПАЛІТЫКІ

Памятаю, як летась на Радаўніцу калонны пад бел-чырвона-белымі сцягамі валілі ў Курапаты. Было людна...

Сёлета не відаць было ў Курапатах аніякіх сцягоў. Памянуць загубленыя тут душы сабраліся дзесяткі, ну ад сілы -- пару соцен чалавек. Мо таму і працялі сьведомасць словы пробашча касцёла святых Сымона і Алены Уладзіслава Завальнюка: "Паглядзіце, колькі сёння тут нас. Скончылася палітыка ў Курапатах. І цяпер Курапаты больш нікому не патрэбны. Але калі чалавек пакідаюць усе, застаецца адна маці. Маці-вера застаецца з намі. І яна найбольш патрэбна тым, хто ў гэтай зямлі".

Сумна і балюча, што Курапаты дагэтуль застаюцца месцам адпачынку гараджан, выгулу сабак і звычайнага п'янства. А тым жа, чые косці ў гэтай зямлі, праз каго б ні былі яны памардаваныя, патрэбна наша малітва і наша памяць.

Ян ГІЛУЦЕВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: Курапаты. Радаўніца. 1996 год.

Фота Віктара СТАВЕРА.

"БЕЛАРУСКА-РАСІЙСКАЯ ІНТЭГРАЦЫЯ НЕ З'ЯЎЛЯЕЦЦА ВЫНІКАМ НЕДАСТАТКОВАЙ УВАГІ ЗАХАДУ ДА ПРАБЛЕМ БЕЛАРУСІ"

З МІНІСТРАМ ЗАМЕЖНЫХ СПРАЎ БЕЛАРУСІ
УЛАДЗІМІРАМ СЯНЬКО ГУТАРЫЦЬ
КАРЭСПАНДЭНТ "ІНТЭРФАКСА"
ВЯЧАСЛАЎ ЗЯНЬКОВІЧ

-- Уладзімір Лявонавіч! Існуе думка, што падпісанне дагавора аб беларуска-расійскім супольніцтве з'яўляецца вынікам недастатковай увагі Захаду да рэспублік былога СССР і, у прыватнасці, Беларусі. Інертнасць Захаду, які прывык мець справу толькі з Расіяй і недаацэньвае значнасць новых незалежных дзяржаў, прывяла да таго, што Беларусь перастала спадзявацца на дапамогу Захаду ў развіцці нацыянальнай эканомікі і вымушана была добраахвотна пайсці на інтэграцыю з Расіяй. Наколькі абгрунтаваны, на ваш погляд, такі пункт погляду?

-- Падпісанне дагавора аб беларуска-расійскім супольніцтве з'яўляецца лагічным увасабленнем вялізных, я сказаў бы, нястрымных мэтанакіраваных намаганьняў Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнка і па ажыццяўленню спадзяванняў большасці насельніцтва рэспублікі -- паглыблення інтэграцыйных працэсаў з Расіяй.

Ніколыкі не абсалютую, але і не магу недаацэньваць вынікі майскага 1995 года рэферэндуму, калі большасць народа выказалася ў падтрымку праводзімага Прэзідэнтам рэспублікі курсу на беларуска-расійскую інтэграцыю.

Было б яўна неправамерным лічыць інтэграцыйны курс Мінска вытворнай недастатковай дапамогі Захаду. Сапраўды, гэтае садзейнічанне пакуль нязначнае, нягледзячы на прымаемыя беларускім бокам намаганні. Беларусь адкрыта і паслядоўна выступае за інтэнсіўнае, дынамічнае супрацоўніцтва з ЗША, дзяржавамі Заходняй Еўропы. Пацвярджэннем таму служыць падпісанне нядаўна часовага пагаднення з Еўрапейскім саюзам аб гандлі, актыўныя крокі рэспублікі па хутчэйшаму ўступленню ў Савет Еўропы, удзел Беларусі ў праграме "Партнёрства дзеля міру", мэтанакіраваная дзейнасць па развіццю двухбаковых сувязей з рознымі дзяржавамі свету.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

У АДКАЗ НА ЛІСТ СЯБРОЎКІ

НАША СЁННЯ

Днямі я атрымала ліст з Польшчы ад маёй сяброўкі Марыі Путрамант. Марыя Путрамант -- дачка вядомага польскага пісьменніка Ежы Путраманта, аўтара раманаў "Верасень", "Раздарожжа", "Пасынкі", "Болдзін" і іншых твораў. Сама пані Марыя -- журналістка, шмат пісала краязнаўчых, літаратуразнаўчых артыкулаў, перакладала з рускай, беларускай моў. Яе п'яру належыць нямала артыкулаў пра Беларусь, перакладаў твораў беларускіх пісьменнікаў. Мы некалькі разоў сустракаліся з Марыяй Путрамант -- і ў Варшаве, і ў Мінску, перапісваліся. Але апошнім часам, у сувязі з новымі варункамі нашага жыцця, перапіска, можна сказаць, спынілася. І раптам -- пісьмо.

Пані Марыя прачытала ў газеце "Голас Радзімы" мой артыкул, прысвечаны стагоддзю з дня нараджэння Кандрата Крапівы. Гэта і падштурхнула яе п'яру. Пані Марыя пісала мне:

"Алошнія гады ў Варшаве няма беларускай прэсы, няма "тоўстых" часопісаў. У мінулым годзе на травеньскім кірмашы ў Варшаве ў беларускім адзеле былі галоўным чынам пераклады з заходніх моў і альбомы. Таму кожны нумар "Голасу Радзімы" я чытаю ад пачатку да канца". І далей: "Хацелася б даведацца, што цяпер у Мінску выдаецца, пра новыя імёны. Цяпер няма цензуры і могуць выходзіць добрыя кніжкі..."

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

АФІЦЫЙНАЯ ХРОНІКА

20 красавіка напярэдадні дзесяцігоддзя катастрофы на Чарнобыльскай АЭС Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка сустрэўся ў Мінску з жыхарамі

мікрараёна “Малінаўка” — перасяленцамі з чарнобыльскай зоны. НА ЗДЫМКАХ: Аляксандр ЛУКАШЭНКА вінішуе маладажонаў — Аляксандра КАЗЛЮВУ, былую жыхар-

ку пасёлка Карма Гомельскай вобласці, а цяпер настаўніцу школы № 208, і Дзмітрыя КАРАЦЕНКУ, слесара “Белэнерггарэмналадка”; сустрэча ў Малінаўцы.

ЗАЯВА МЗС

ПАЗНЯК ПСУЕ НАДВОР’Е

Міністэрства замежных спраў Беларусі зрабіла заяву ў сувязі з публічным выступленнем лідэра БНФ Зянона Пазняка ў шэрагу еўрапейскіх дзяржаў. Аб гэтым карэспандэнту БЕЛТА паведамілі ў аддзеле друку і інфармацыі МЗС рэспублікі.

У ёй, у прыватнасці, адзначаецца, што МЗС рэспублікі ўважліва сочыць за развіццём падзей, звязаных са знаходжаннем З.Пазняка ў краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Рэспубліка Беларусь, з’яўляючыся ўдзельніцай усіх асноўных міжнародных дагавораў у галіне правоў чалавека, безумоўна, прызнае права асобы на свабоднае выказванне сваіх поглядаў, уключаючы свабоду распаўсюджваць розную інфармацыю. Разам з тым у адпаведнасці з міжнародным правам карыстанне гэтымі свабодамі накладвае і асаблівую адказнасць за аб’ектыўнасць распаўсюджваемых звестак, звязаных з неабходнасцю павяжаць правы і рэпутацыю іншых асоб, улічваючы інтарэсы бяспекі дзяржавы.

“Шэраг заяў З.Пазняка ў час яго публічных выступленняў у Кіеве, Празе, Вроцлаве маюць яўна паклёпніцкі характар, змяшчаюць выдуманая і зняважлівыя выказванні ў адрас вышэйшых службовых асоб Рэспублікі Беларусь, з’яўляюцца спробай у скажоным святле падаць унутрыпалітычную абстаноўку ў краіне. Асаблівую заклапочанасць беларускага боку выклікаюць кантакты з лідэрам БНФ афіцыйных асоб некаторых дзяржаў, што можа быць расцэнена як ўскосная падтрымка сіл, якія ставяць сабе за мэту дэстабілізацыю сітуацыі ў Беларусі і страчваюць з-за гэтага свой палітычны ўплыў”, — гаворыцца ў заяве.

У сувязі з гэтым Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь упайнаважана заявіць, што такія дзеянні афіцыйных колаў іншых дзяржаў могуць нанесці ўрон дружэлюбным двухбаковым адносінам, будуць расцэненыя беларускім бокам як не адпаведныя агульнапрынятым прынцыпам і нормам міжнароднага права, узаемнай павагі і неўмяшання ва ўнутраныя справы адна адной.

МАГІСТРЫ АД ЭКАНОМІКІ

Абарона дыпламаў з прысваеннем акадэмічнай ступені магістраў эканомікі адбылася ў Беларускім дзяржаўным эканамічным універсітэце.

Упершыню ў рэспубліцы 16 дыпламаваных спецыялістаў, якія прайшлі двухгадовы курс абучэння, надзелі манты магістраў. Яны будуць займацца знешнеэканамічнай дзейнасцю, фінансавым менеджментам і банкаўскай справай.

НА ЗДЫМКУ: дыплом магістра эканомікі ўручаецца Валерыю ГАЕЎСКАМУ.

ЛІСТ ДА ПРЭЗІДЭНТА

ПАТРАБУЮЦЬ ЖЫЛЛЁ І ГРАМАДЗЯНСТВА

Адкрытае пісьмо Прэзідэнту, спікеру парламента і прэм’ер-міністра рэспублікі накіравалі члены Саюза афіцэраў Мінска.

У пісьме, у прыватнасці, гаворыцца, што афіцэры, якія выканалі свой абавязак і звольнены ў запас (адстаўку), згодна з існуючым у рэспубліцы заканадаўствам маюць права на атрыманне жылля ў першачарговым парадку. Аднак у Мінску не забяспечаны кватэрамі больш як дзве тысячы сем’яў. У 1995 годзе ўпраўленне камунальнага будаўніцтва Мінгарвыканкома накіравала 35,8 мільярда рублёў на будаўніцтва 110 кватэр, але ніводнай кватэры афіцэры запasu не атрымалі.

Многія афіцэры прыбылі ў Мінск пасля кастрычніка 1991 года і не маюць беларускага грамадзянства. Вось чаму ў сваім пасланні экс-ваенныя патрабавалі не толькі прафінансавана будаўніцтва 1 850 кватэр у 1996 годзе, але і ўнесці дапаўненне ў Закон аб грамадзянстве Рэспублікі Беларусь.

“Мая думка адназначная: дагавор — дабро. І тыя, хто сее ў грамадстве смуту, карыстаючыся недастойнымі метадамі, грэбуе выбарам свайго народа. Вядома, усе разважныя людзі разумеюць, што вярнуць мінулае немагчыма, ды і не трэба. Я ў поўнай меры на сабе ведала сістэму жорсткай цэнтралізацыі, калі даводзілася ўзгадняць кошт школьнага месца, тытульныя спісы на будаўніцтва, калі без дазволу цэнтра нельга было адкрыць новы тэатр, новае выдавецтва, газету і часопіс. Даводзілася знаходзіць усялякія хітрыя абходныя шляхі, авіць парогі высокіх кабінетаў, выпрошваць сваё ж. Але будавалі таму, што заўсёды знаходзілі падтрымку і добразычлівыя адносіны да рэспублікі ў Маскве. Я добра разумею, як перашкаджала цэнтралізацыя, але я ведаю і тое, што значыў наш Саюз для духоўных, культурных зносін. Ведаю, з якім сумам успамінаюць многія нашы дзеячы культуры аб той вялікай і ўсхваляванай аўдыторыі, якая сустракала нашых артыстаў ва ўсіх рэспубліках былога Саюза. Пісьменнікі ўспамінаюць вялікія тыражы, якімі выходзілі іх кнігі ў перакладах на многія мовы. Цяпер жа ў нашых выдавецтвах тыражы кніг нават самых вядомых празаікаў знізіліся да смехотворнай планкі — у некалькі тысяч экзэмпляраў, не кажучы ўжо аб паэтычных зборніках. Я лічу, што тыя, хто не разумее важнасці аднаўлення сувязей з усімі нашымі сябрамі па былому Саюзу, недальнабачныя людзі і недальнабачныя палітыкі”.

Ніна СІНЯЖКОВА,
дзяржаўны дзеяч БССР.

ТЭХНІЧНАЯ ДАПАМОГА

АД УРАДА ЗША

У самы бліжэйшы час Упраўленне знешнеэканамічнай дзейнасці і міжнароднага супрацоўніцтва Кабінета Міністраў рэспублікі будзе аснашчана самым сучасным абсталяваннем і камп’ютэрнай сеткай. Пастаўку тэхнічных сродкаў і распрацоўку камп’ютэрнай сеткі фінансуе ўрад ЗША. Аб гэтым паведамілі ў амерыканскім пасольстве ў Беларусі. Мемарандум па пытанню аказання амерыканскім бокам тэхнічнай дапамогі беларускаму ўраду быў падпісаны віцэ-прэм’ерам рэспублікі Леанідам Сініцыным і Часовым Павераным у справах ЗША ў Беларусі Джоном Борысам.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

ПАСТАНОВАЙ Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь у сувязі з 10-годдзем аварыі на Чарнобыльскай АЭС 26 красавіка 1996 года абвешчана Днём чарнобыльскай трагедыі, агульнанацыянальным днём смутку.

ЦЯГНІК “Надзея-Экспрэс” 25 сакавіка адправіўся ад мінскага вакзала ў трохдзённы маршрут. Ён прайшоў праз Магілёў, Гомель, Калінкавічы, Лунінец і вярнуўся ў сталіцу. Поезд даставіў у пацярпелыя ад радыяцыйных раёнаў груз гуманітарнай дапамогі з краін Захаду.

БОЛЬШ за 600 жыхароў Хойніцкага раёна пасля чарнобыльскай катастрофы перасяліліся ў Верхнядзвінскі раён Віцебскай вобласці. Напярэдадні 10-й гадавіны аварыі на ЧАЭС яны наважыліся наведаць родныя мясціны. Разам з імі ў гэтай акцыі прынялі ўдзел улады Верхнядзвінска, самадзейныя артысты.

ГОМНІК нашаму славетаму суайчынніку народнаму мастаку БССР і РСФСР Вітольду Бяльніцкаму-Бірулі будзе устаноўлены ў Магілёве. Такую пастанову ў адказ на хадзініцтва магілёўскіх улад прыняў Кабінет Міністраў Беларусі.

КААРДЫНАЦЫЙНЫ савет прамысловых прафсаюзаў Беларусі вырашыў звярнуцца да Прэзідэнта краіны А.Лукашэнка і ўрада Беларусі і нагадаць пра неабходнасць своечасова выконваць абяцанні па аздараўленню эканомікі. Эканамічную сітуацыю Канстытуцыйны савет акрэсліў як трывожную і надта праблематyczną.

З ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

“НАЦЫЯНАЛЬНУЮ СІМВОЛІКУ НЕМАГЧЫМА СТВАРЫЦЬ ШТУЧНА, НЕМАГЧЫМА І АДМЯНІЦЬ ЯЕ ЗАГАДАМ”

— гэта гаючая думка, якая гучала на прэс-канферэнцыі, што наладзілі прадстаўнікі новаўтворанага Грамадскага камітэта абароны беларускай нацыянальнай гістарычнай сімволікі Анатоль Грышкевіч, Мікола Купава, Уладзімір Конан, Анатоль Трусаў, Мікола Крукоўскі ды Іван Саверчанка напярканцы красавіка.

Падстаў для стварэння такой арганізацыі ў цяперашніх варунках больш чым дастаткова. Пасля замены гістарычнай дзяржаўнай сімволікі на амаль старую БССР’аўскую ў краіне замест аб’яднання грамадства фактычна назіраецца раскол яго, што ніяк не спрыяе развіццю дзяржавы, падрывае яе аўтарытэт у свеце. “Наша сімволіка — герб Пагоня і бел-чырвона-белы сцяг — святыні сусветнага маштабу. Яны ёсць высокі ўзор эстэтыкі і мастацкай дасканаласці — яскравае сведчанне творчага генія народа. Гэта наша гісторыя, нашы карані. Як не паўстае пытанне памяншч бацькоў на іншых ці не, не можа быць гаворкі і аб замене дзяржаўнай сімволікі”, — сказаў на прэс-канферэнцыі доктар філасофскіх навук, прафесар Уладзімір Конан. Як паведаміў сябра аргкамітэта Мікола Купава, гаючымі мэтай камітэта з’яўляюцца: цывільізаванымі, несупярэчнымі законам Рэспублікі Беларусь сродкамі дасягнуць аднаўлення ў якасці дзяржаўных нацыянальных гістарычных сімвалаў — герба Пагоня і бел-чырвона-белага сцяга, забяспечваюць пастаяннае прысутнасць нацыянальных гістарычных сімвалаў у жыцці краіны і народа, прапагандаваць нацыянальныя гістарычныя сімвалы, ажыццяўляючы асветную, даследчую, выставачную, выдавецкую ды іншую дзейнасць.

Камітэт звярнуўся да грамадскасці і ўрада з заявай, у якой, у прыватнасці, гаворыцца: “...Вынікі гэтага “рэферэндуму” не зацверджаныя Вярхоўным Саветам і ня маюць юрыдычнай сілы. Таму герб Пагоня і бел-чырвона-белы сцяг адпаведна закону ад 19 верасня 1991 года з’яўляюцца афіцыйнымі дзяржаўнымі сымбаламі Беларусі. Наша Пагоня — адзін з самых старажытных дзяржаўных гербаў у Еўропе і свеце. Яго ўзнікненне сягае ў глыбокую мінуўшчыну нашага народу. Летапіс зазначае, што 700 гадоў таму, у канцы XIII стагоддзя, ён набывае статус дзяржаўнага. “Рыцар зброіны на кані” сімвалізуе абаронцу Бацькаўшчыны, сведчыць пра неспатольную прагу нашага народа да Волі і Незалежнасці. На шыце верхніка размешчаны залаты шасціканцовы крыж — сонечны знак Ярылы, сымбаль веры нябеснай заступніцы Беларусі — Эўфрасіні Полацкай.

Белы і чырвоны — пракаветна-сакральныя, улюбеныя колеры беларусаў. Чырвоная паласа на бялюткім тле палотнішча сцяга — гэта суладдзе чысціні і мужнасці, знак ахвярных Хрыстовых пакутаў, след пралітай за Волю рыцарскай крыві”.

Заяву падпісалі сябры камітэта вядомыя дзеячы беларускай нацыянальнай культуры, навукі, мастацтва, літаратуры, сярэд якіх дастаткова ўзгадаць такія імёны, як Васіль Быкаў, Янка Брыль, Ніл Гілевіч, Геннадзь Бураўкін, Радзім Гарзціц, Уладзімір Кулажанка, Іван Нікітчанка, Пётр Садоўскі, Уладзімір Арлю і шмат іншых (усяго 65 подпісаў).

Камітэт абвешчыў 1996 год у Беларусі годам герба Пагоня і прапануе ўсім патрыятычна-дэмакратычным сілам, грамадскім і палітычным арганізацыям краіны правесці ў гэтым годзе святкаванне 700-х угодкаў яго дзяржаўнасці.

Камітэт звяртаецца да дэпутатаў Вярхоўнага Савета з заклікам не зацвярджаць вынікаў майскага рэфэрэндуму, стварыць парламенцкую камісію па разгляду адпаведнасці сфармуляваных пытанняў заканадаўства пры правядзенні рэфэрэндуму. Напярканцы прэс-канферэнцыі яе арганізатары зазначылі, што камітэт плануе пачаць татальны збор подпісаў у падтрымку нацыянальнага герба Пагоня і бел-чырвона-белага сцяга.

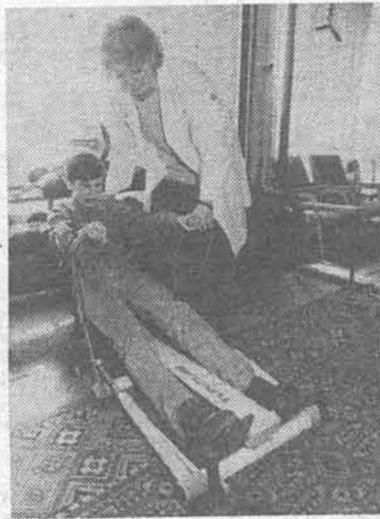
Таіса БАНДАРЭНКА.

ЯКАЯ БУДУЧЫНЯ У НАЦЫІ?

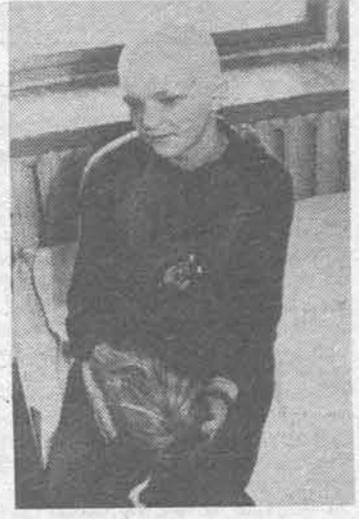

Дзесяцігоддзе чарнобыльскай катастрофы -- гэта яшчэ адна нагода для абвостранай, пільнай увагі да тых праблем, якія парадзіла радыяцыйная бяда. І галоўная з іх -- здароўе людзей, якія жылі і жывуць сёння ў забруджаных раёнах. Пра гэта з трывогай гавораць і спецыялісты клінікі Навукова-даследчага інстытута радыяцыйнай медыцыны, што ў Аксакаўшчыне. Калі ў першыя гады пасля катастрофы больш за ўсё хварэлі дзеці з Гомельскай вобласці, як найбольш пацярпелай, то сёння павялічылася колькасць дзяцей з анкалагічнымі захворваннямі шчытападобнай залозы з Лунінецкага і Столінскага раёнаў Брэсцкай.

У гэтай сітуацыі ўсё вастры паўстае пытанне забеспячэння неабходнымі медыкаментамі клінікі ў Аксакаўшчыне. Сродкаў, выдзяляемых дзяржавай, яўна недастаткова, а гуманітарная дапамога прыкметна слабее. І калі дзеці -- будучыня нацыі, то якой будзе наша будучыня! НА ЗДЫМКАХ: хваробы не даюць літасці і малым; загадчыца ра-

дыяцыйнай лабараторыі Вольга ЛАУНІЧУК вызначае утрыманне гармонаў у крыві пацыентаў; Іна

ДЗЯНІШЧЫЦ прыбыла ў клініку са Столінскага раёна. Яўген КАЗЮЛЯ.

“БЕЛАРУСКА-РАСІЙСКАЯ ІНТЭГРАЦЫЯ НЕ З’ЯЎЛЯЕЦА ВЫНІКАМ НЕДАСТАТКОВАЙ УВАГІ ЗАХАДУ ДА ПРАБЛЕМ БЕЛАРУСІ”

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

Вядома, нельга адмаўляць таго, што мы з’яўляемся сведкамі ўсё-такі стрыманай палітыкі, праводзімай Захадам у адносінах да Беларусі. Прычыны таму розныя. Сярод іх не толькі выразна рэалізуемы курс Беларусі на інтэграцыю з Расіяй, але і спецыфічныя аэнікі ходу эканамічных рэформаў, што адбываюцца ў рэспубліцы.

Калі ў эканамічнай сферы цяжка гаварыць пра якую-небудзь ізаляцыю Беларусі, дык у палітычнай мы сутыкаемся з яўна негатывнымі падыходамі Захаду ў адносінах да кіраўніцтва нашай рэспублікі. Мы жывём у Еўропе канца ХХ стагоддзя, калі ідэя стварэння агульнаеўрапейскага дому сапраўды заваладала розумамі не толькі палітыкаў, але і пераважнай большасці насельніцтва як заходнеўрапейскіх, так і постсацыялістычных краін. Таму працяг Захадам такой палітыкі ў адносінах да нашай рэспублікі можа прывесці да непажаданых з’яў, у прыватнасці, да прынясення ў гэты ўзаемаадносінны элементарны ідэалагізацыі. У міжнародных адносінах апошня, як правіла, непазбежна вядуць да з’яўлення напружанасці і нават канфрантацыі.

-- Ці ёсць у дагаворы аб беларуска-расійскай супольнасці штосьці-небудзь, што выклікае ў вас неспакой?

-- Ёсць хутчэй нейкія сумненні, а іншы раз і неспакой.

Беларусь і Расія -- дзяржавы, цяжка параўнальныя па сваіх памерах і патэнцыялах. Напрыклад, суадносіны насельніцтва -- 1:15, тэрыторыі -- 1:70. Я ўжо не гавару пра вялізную розніцу эканамічных патэнцыялаў. У гэтых умовах рэалізацыя прынцыпаў фармальнай роўнасці двух галасоў пры прыняцці рашэнняў у рамках Супольніцтва патрабуе надзвычай уважаных і паслядоўных дзеянняў прадстаўнікоў рэспублікі ў адпаведных яго органах.

Мне асабліва вельмі хацелася б, каб у саставе Супольніцтва з’явілася трэцяя і нават чацвёртая дзяржава. Два-тры галасы невялікіх краін былі б добрым балансам голасу магутнай Расіі. У Беларусі цяпер няма ніякай, хоць маленькай, палітычнай сілы, што выступае супраць беларуска-расійскай інтэграцыі. Першы яе этап, у прынцыпе, не нясе ў сабе пагрозы паглынання Беларусі Расіяй.

У наступным, аднак, жыццёва важна збалансаванне механізма такой інтэграцыі, якая магла б быць дасягнута за кошт далучэння да Супольніцтва іншых дзяржаў.

Я -- за асабліва адносінны на- шых краін, за тое, каб яны былі

асабліва блізкія, каб Беларусь заўсёды была абсалютна надзейным стратэгічным партнёрам і сябрам вялікай суседкі ў самых розных сферах ўзаемадзейня. Упэўнены, што такое становішча дасягальнае пры ўмове захавання галоўнага -- дзяржаўнасці Беларусі.

-- У якой ступені, на вашу думку, ўзаемазвязаны ўзмацненне інтэграцыйных тэндэнцый у рамках СНД, з аднаго боку, і адкрытае процідзеянне Захаду пранікненню на свае рынкі збыту тавараў з дзяржаў Садружнасці, а таксама планы пашырэння НАТО за кошт усходнеўрапейскіх дзяржаў -- з другога?

-- Не магу сцвярджаць, што цяпер існуе адкрытае процідзеянне Захаду пранікненню на яго рынкі збыту прадукцыі з краін СНД. Вядома, не выклікае сумненняў тое, што краіны Заходняй Еўропы ясна і адкрыта абараняюць свае рынкі ад некантралюемага імпарту. Заходнеўрапейска я інтэграцыя перш за ўсё мае на ўвазе жорсткае рэгуляванне рынку ў сваіх дзяржавах з мэтай недапушчэння бескантрольнага пранікнення тавараў з краін, якія не ўваходзяць у еўрапейскае супольніцтва.

Нават уступленне ў Еўрапейскі саюз дзяржаў Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, не гаворачы ўжо пра постсаветскай рэспублікі, патрабуе працяглага працэсу “прышчкі”, сумяшчэння параметраў і стандартаў. Тое, што мы называем барацьбой за рынкі збыту, яшчэ вельмі доўга будзе працягвацца на еўрапейскім кантыненте. Перш за ўсё, гэта будзе працягвацца ў розных формах абароны сваіх рынкаў. Таму нашы кантакты з Заходняй Еўропай будуць жорстка рэгламентаваны. Гэта трэба разумець і да гэтага трэба быць гатовым.

Тут, вядома ж, не варта цалкам абстрагавацца ад палітычных, стратэгічных матываў. Але ўсё ж трэба зыходзіць з рэальнай эканамічнага ўзаемадзейня дзяржаў на еўрапейскім кантыненте. Тым больш важна ўлічваць і тое, што многія прамысловыя тавары з краін СНД, як правіла, значна ўступаюць па якасці заходнеўрапейскім аналагам і проста неканкурэнтаздольныя на заходнім рынку.

Што датычыцца планаў пашырэння НАТО, дык наўрад ці гэты фактар можа істотна ўплываць на інтэграцыйныя працэсы як у беларуска-расійскіх адносінах, так і ў рамках СНД.

Дзяржавы Садружнасці парознаму ўспрымаюць планы пашырэння Паўночна-Атлантычнага альянсу, аднак усё яны падкрэсліваюць непажаданасць фарсіраванага вырашэння гэтага пытання. Краіны СНД выказ-

ваюцца за тое, што калі б праца пашырэння НАТО і ажыццяўлюўся, дык абавязкова эвалюцыйна.

Відаць, так яно і будзе. Альтэрнатывы гэтому не бачу, паколькі іншы шлях можа парадзіць раскол і канфрантацыю на еўрапейскім кантыненте.

-- У выпадку, калі некаторыя ўсходнеўрапейскія дзяржавы ўсё ж будуць прыняты ў Паўночна-Атлантычны альянс, ці існуе верагоднасць стварэння ў рамках СНД ваенна-палітычнага саюза, падобнага да блока краін Варшаўскага дагавора, які існаваў раней?

-- Стварэнне новага ваенна-палітычнага блока на тэрыторыі былога Саветаў Саюза ўжо, відаць, немагчыма. Хоць бы таму, што яго ўдзельніцаў яўна не стане Украіна, заканадаўства якой выключае падобную магчымасць.

У цэлым не выключаю стварэння на тэрыторыі СНД не столькі якога-небудзь ваеннага блока, колькі дакладна функцыянуючай сістэмы ўзаемадзейня ўзброеных сіл новых незалежных дзяржаў. Напрыклад, цяпер ствараецца дастаткова эфектыўная ў рамках Садружнасці адзіная сістэма праціваветранай абароны. Як бачна, ніякі ваенны блок не створаны, але супрацоўніцтва ажыццяўляецца на ўзаемавыгадных для многіх краін -- удзельніц СНД аснове.

-- Можна, ваеннае супрацоўніцтва краін СНД стане больш цесным пасля ўнясення адпаведных карэктываў у цяпер дзеючы Дагавор аб калектыўнай бяспецы?

-- Мне невядома, якой думкі прытрымліваюцца на гэты конт аналітыкі Генеральнага штаба Узброеных Сіл Расіі, аднак зусім ясна, што наша ўсходняя суседка ў ваенным плане была і будзе заставацца краінай з глабальнымі інтарэсамі. Тэма пашырэння НАТО не можа не хваляваць Маскву. І калі Паўночна-Атлантычны альянс прасунецца на Усход, дык гэта непазбежна прывядзе да значных змен у цяперашняй ваеннай дактрыне Расіі. Разам з тым прымаемыя Расіяй у гэтым выпадку меры, на мой погляд, не змогуць змяніць новую геапалітычную сітуацыю, якая складаецца.

-- Канфрантацыя Усходу і Захаду можа стаць рэальнасцю?

-- Спачатку трэба было б дакладна ўявіць, што мы ўкладалі ў паняцце “Усход”.

Раней пад “Усходам” разумелі акрамя СССР вялізную частку Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Няхай у параўнанні з Заходняй Еўропай гэты тэрыторыі менш развітыя ў тэхна-

лагічным плане, аднак па сваім прамысловому, людскаму патэнцыялу цяпер ужо былі сацыялістычныя краіны надзвычай дапаўнялі патэнцыял адзінага Саветаў Саюза.

Ці можам мы цяпер укладваць у паняцце “Усход” (у вядомым тлумачэнні гэтага тэрміна) такія рэспублікі, як Казахстан, Узбекістан, Кыргызстан, Туркменістан, Таджыкістан, Арменія, Азербайджан, Грузія, Малдавія, Украіна, не гаворачы ўжо пра Польшчу, Венгрыю, Чэхію і іншыя?

Адназначна можна толькі сцвярджаць, што былі сацыялістычныя краіны ўжо ніяк нельга разглядаць у якасці ваенна-палітычных саюзнікаў Расіі.

Такім чынам, пад “Усходам” разумеецца ў асноўным Расія. Але Расія, адна ці разам з Беларуссю, не ў стане процістаяць Захаду. Таму, на мой погляд, мы наблізіліся да нейкага зусім новага становішча ў міжнародных адносінах, пры якім адзіна правільным рашэннем быў бы больш інтэнсіўны і настойлівы пошук шляхоў разумнага ўзаемадзейня Расіі і Еўропы.

Калі б Беларусь уступіла ў цесныя двухбаковыя ваенны саюз з Расіяй, патэнцыяльна магчымая канфрантацыя з Захадам закрывае б і нашу рэспубліку. Лічу, што дзяржавы -- члены СНД не захочуць блакіравацца з Расіяй для процістаяння Захаду.

Гісторыя адносінаў Усходу і Захаду ведае нямала “пахаладанняў” і “адліг”. Думаю, што занадта моцнай, палітызаваанай канфрантацыі, якая даходзіць да якіх-небудзь ваенных захадаў, не адбудзецца. У цэлым раззбраенчыя тэндэнцыі ў свеце будуць прагрэсіраваць, хоць ядзерныя ракеты яшчэ доўга будуць знаходзіцца на ўзбраенні шэрагу дзяржаў, выконваючы функцыю “стрымлівання”. Вельмі многае будзе залежаць ад развіцця падзей у Расіі і, у прыватнасці, ад поспехаў праводзімых там эканамічных рэформаў...

-- Ці можна цяпер меркаваць, які характар здольна мець канфрантацыя Усходу і Захаду? У адрозненне ад процістаяння часоў “халоднай вайны”, калі ў “барацьбе свету” далёка не апошняе роллю адыгрывалі ідэалагічныя ўстаноўкі, новае процістаянне, у прынцыпе, здольнае стаць дзідэалагізаваным: усё краіны СНД, у тым ліку і Расія, узялі цвёрды курс на рыначныя пераўтварэнні, і іх падыходы да дзяржаўнай палітыкі даволі падобныя да падыходаў заходніх дзяржаў. Гісторыя вядома нямала фактаў, калі саперніцтва ідэалагічных саратнікаў праходзіла ў намнога больш вострых формах, чым ідэалагічных праціўнікаў...

-- Вельмі важна, каб у знешняй палітыцы ні ў Расіі, ні ў Захаду не перамагалі якія-небудзь ідэалагічныя меркаванні.

Сама меней пераканаўчымі здаюцца выказванні прыхільнікаў далейшага пранікнення НАТО на Усход аб тым, што гэты працэс з’яўляецца пашырэннем сферы дэмакратыі. Гэта не можа быць пераканаўчым аргументам яшчэ і таму, што сотні мільёнаў людзей, якія выраслі ва ўмовах ідэалагічнай канфрантацыі часоў “халоднай вайны”, вельмі негатывна ўспрымаюць ідэю пашырэння НАТО. Ва ўспрыманні большасці дарослага насельніцтва краін Садружнасці НАТО цяпер ужо не варожая арганізацыя, аднак яшчэ і не дружалюбная.

Калі Паўночна-Атлантычны альянс мае намер пашырацца, дык павінна існаваць адпаведная ўзаемапрыдатная для ўсіх бакоў канцэпцыя. Трэба памятаць: нельга ўмацаваць уласную бяспеку за кошт аслаблення бяспекі суседа.

-- Ці існуе рэальна выканальны рэцэпт правядзення Усходу і Захадам палітыкі, якая выключае якія-небудзь ускладненні ва ўзаемаадносінах?

-- Важна разумець: Расіі і нам будзе вельмі складана перашкодзіць імкненню былых сацыялістычных краін Еўропы ўступіць у НАТО. Гэтае жаданне прадыхтавана зусім не імгненнай палітычнай кан’юктурой, а абумоўлена іх гістарычным вопытам.

Тая ж Польшча здаўна ўспрымала Расію як крыніцу замаху на свае нацыянальныя інтарэсы. Апошні раз інтарэсы Польшчы Саветскай Саюз ушчаміў у 1939 годзе -- шляхам перадазелу дзяржаўных межаў, якія існавалі тады, а ў 1945 годзе шляхам навязвання чужога палікам сацыялізму.

У сітуацыі, што цяпер склаўся ў свеце, ідэальнай формай прадухілення якіх-небудзь супярэчнасцей не існуе. Усяму сусветнаму супольніцтву трэба імкнуцца дасягаць узаемных кампрамісаў у імя галоўнай мэты -- міру і добрасуседскага супрацоўніцтва.

Кожны крок у гэтым напрамку павінен разглядацца як элемент стварэння новай сістэмы міжнароднай бяспекі. Менавіта так трэба ўспрымаць паглыбленне інтэграцыі паміж Беларуссю і Расіяй, якая па сваёй сутнасці з’яўляецца натуральным і неад’емным кампанентам агульнаеўрапейскай інтэграцыі. Мэта беларуска-расійскіх пагадненняў -- умацаванне стабільнасці як у постсаветскай прасторы, так і ў Еўропе ў цэлым. Такія ж мэты, на мой погляд, павінна праследаваць і палітыка заходніх краін на еўрапейскім кантыненте.

ВЕЧАРЫНА, ПРЫСВЕЧАНАЯ БАРЫСУ КІТУ

ДУША НЕ ПАДАРОЖНИЦА

Пагодным веснавым надвечоркам 4 красавіка гэтага года ў Маладзечанскай гарадской цэнтральнай бібліятэцы адбылася ўрачыстая вечарына, прысвечаная 86-годдзю слаўтага вучонага ў галіне астранаўтыкі і касмічных даследаванняў, а таксама вядомага грамадска-асветніцкага дзеяча Барыса Кіта.

Паўстагоддзя наша грамадства на Беларусі нічога не ведала і не чула пра гэтага легендарнага чалавека, які напрыканцы другой сусветнай вайны не па сваёй волі вымушаны быў адправіцца ў эміграцыю, дзе і пра жыццё больш паловы свайго жыцця. Акрамя асобных грамадзян, пераважна яго вучняў, да апошняга часу не ведалі пра Барыса Уладзіміравіча і ў нашым горадзе Маладзечне, дзе ён у час ваеннага ліхалецтва жыў і працаваў. Нягледзячы на жорсткія ўмовы нямецкага акупацыйнага рэжыму, ён здолеў арганізаваць, а затым стаць дырэктарам Маладзечанскай сярэдняй гандлёва-адміністрацыйнай школы, якую змаглі наведваць многія юнакі і дзяўчаты як з самога горада, так і з навакольных вёсак і мястэчак. Давялося і мне быць вучнем той школы і скончыць тры яе курсы.

Але толькі пасля таго, як у краіне змянілася палітычная сітуацыя, я змог сустрэцца са сваім былым дырэктарам і настаўнікам, калі ўлетку 1992 года Барыс Уладзіміравіч упершыню пасля вайны наведваў сваю бацькаўшчыню і нават на некалькі гадзін заехаў у Маладзечна, дзе яму наладзілі цёплую сустрэчу яго былыя выхаванцы.

У 1993 годзе ў Мінску выйшла з друку кніжка Лідзіі Савік “Вяртанне” (жыццязіпіс Барыса Уладзіміравіча Кіта), з якой ужо

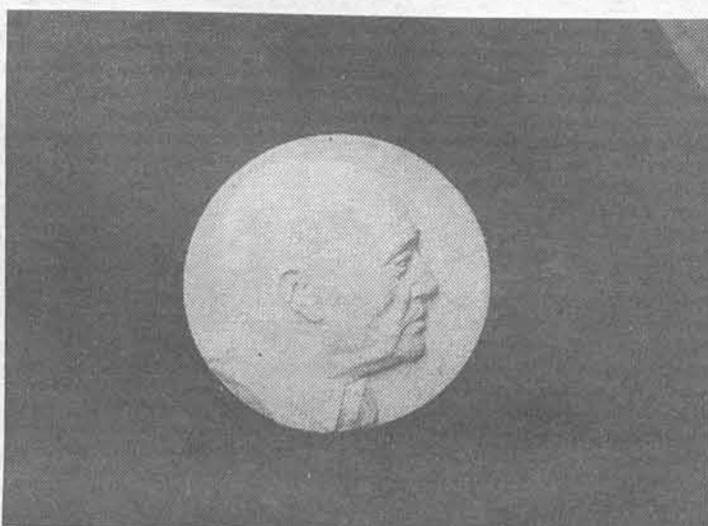
стала магчымым больш даведацца пра вучонага, пра яго жыццё ў Заходняй Беларусі і ў замежжы. У 1995 годзе з’яўляецца на Беларусьфільме на студыі “Летапіс” дакументальная кінастужка пра Барыса Кіта пад назвай “Душа не падарожніца”, створаная тэлевізійнымі кінарэжысёрам і кінааператарам Рычардам Ясінікім і Львом Слобіным. Таму і ўзнікла ідэя правесці на гэтым матэрыяле імпрэзу ў Маладзечне, прымеркаваную да дня нараджэння вучонага.

І вось у аформленай адпаведна гэтай падзеі зале перад шматлікімі слухачамі выступіла член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар кнігі “Вяртанне” Лідзія Савік. Яна падрабязна расказала прысутным пра сям’ю цікавыя і значныя старонкі жыцця Барыса Уладзіміравіча, пра яго радавод, дзяцінства ў Пецярбургу, вучобу ў Наваградскай гімназіі, у Віленскім універсітэце імя Стэфана Батэры, пра пленную выкладчыцкую і грамадскую дзейнасць у тагачаснай Віленскай беларускай гімназіі, удзел у адраджэнскім руху ў даваеннай Беларусі і асабліва ў пашырэнні і арганізацыі беларускага школьніцтва ў перыяд з 1939 па 1941 год, калі Барыс Кіт быў ужо савецкімі ўладамі прызначаны ў Баранавіцкай акрузе інспектарам школ, калі спатрэбілася аднаўляць нацыянальную асвету, страчаную ў час польскага панавання, у выніку чаго беларуская мова была выключана з праграм нават як прадмет. Затым вайна, арганізацыя сярэдняй школы ў Маладзечне, пагроза з боку нямецкіх акупантаў, якая ледзь не скончылася расстрэлам у заценках гастапа, пасля выездна Захад.

Усіх нас вельмі ўразілі звесткі пра яго тытанічную навуковую і грамадскую дзейнасць у эміграцыі, пра тое, як ён удалечыні ад Радзімы дапамагаў сваім суайчыннікам, заўсёды памятаў і пра нас, былых сваіх вучняў у Маладзечне, што засталіся пад гнётам таталітарнага рэжыму, які ў той ці іншай меры вынішчаў толькі за тое, што мы вучыліся ў школе падчас акупацыі, набывалі веды.

Лідзія Савік паведаміла, што неўзабаве выйдзе з друку другое, дапоўненае, больш грунтоўнае выданне кнігі пра гэтага легендарнага чалавека, якую зможа набыць больш шырокае кола нашых грамадзян і пазнаёміцца з жыццём і дзейнасцю вучонага.

Давялося і мне, як былому яго вучню, напэўна ўпершыню так адкрыта сказаць пра значэнне, якое мела ў далейшым жыцці многіх з нас вучоба ў тагачаснай сярэдняй школе пад кіраўніцтвам Барыса Кіта, дзе выкладалі шчырыя беларусы, вы с о к а а д у к а в а н ы я інтэлігентныя людзі, адданыя асветніцкай справе. Гэта дапамагло нам не застацца невукамі, і менавіта ў тыя гады ў тым школьным асяроддзі сфармавалася ў многіх з нас нацыянальнае пачуццё. Нават лагеры і турмы, пройдзеныя некаторымі “гандлёўцамі”, не перашкодзілі ім стаць сумленнымі людзьмі, прыстойнымі грамадзянамі як у асабістым, так і грамадскім жыцці. Я ў лагер не трапіў. Але кляймо “неблагодзеянага” не мінула і мяне. Двойчы, адзін раз у Вільні, другі ў Мінску, мне было адмоўлена ў атрыманні вышэйшай мастацкай адукацыі. Але, як аказалася, тыя некалькі год вучобы ў Барыса Уладзіміравіча і яго паплекнікаў на асветніцтву не прайшлі да-

рэмна. Грунтоўныя веды, асабліва ў галіне гуманітарных дысцыплін, любоў да сваёй Радзімы, яе гісторыі і культуры мне вельмі дапамагалі ў мастакоўскай творчасці, дапамагалі не стаць прыстасаванцам і апалагетам вульгарнага, так звананага “сацыялістычнага рэалізму” ў мастацтве. Затое і сёння мне не сорамна ні за адзін свой твор, асобныя з якіх ужо ўвайшлі ў гістарыяграфію беларускага нацыянальнага жывапісу.

Сувязь і сустрэчы з былымі сябрамі па гандлёвай школе і асабліва з Барысам Уладзіміравічам, спадзяванні на нацыянальнае адраджэнне, на здзяйсненне ідэалаў, што луналі ў нашым юнацтве, якое быццам бы стала магчымым у новай палітычнай сітуацыі пасля 1991 года, дапамагалі мне і ў вялікім бацькоўскім горы, калі я страціў адзінага сына. Я застаюся верным ідэалам беларушчыны, прышчэпленым мне Б. Кітам і іншымі настаўнікамі, што дадае мне сілы і падтрымлівае ў творчай і грамадскай дзейнасці і ў сённяшніх складаных і супярэчлівых дні.

А закончылася ўрачыстая вечарына, прысвечаная Б. Кіту, паказам чудаўнай кінастужкі “Душа не падарожніца”. Незабывае ўражанне засталася ад кінакадраў, калі з экрана да прысутных у кіназале звяртаецца мудры чалавек з запаветамі любіць сваю радзіму Беларусь, шанавать родную мову, сваю нацыянальную навуку і культуру, фарміраваць свой светапогляд на гуманістычных, агульначалавечых, агульнасусветных каштоўнасцях. Мы ўбачылі ў тым кінафільме і фантастычнае падарожжа чалавека на Месяц, якое стала магчымым у выніку рэалізацыі касмічнай амерыканскай праграмы “Апола”, створанай выдатнымі вучонымі нашага стагоддзя, у ліку якіх пачэснае месца займае і Барыс Кіт.

Кастусь ХАРАШЭВІЧ,
член Саюза
мастакоў Беларусі,
былы вучань Барыса Кіта ў
Маладзечне.

НА ЗДЫМКУ: Б. КІТ. Скульптурны медальён работы І. МІСКО.

САЦЫЯЛІСТЫЧНЫ ПРЫВІД БЕЛАРУСКАЙ ІДЭА

Першым жа на такі крок ужо праз дзесяць дзён пасля пасяджэння згаданай вышэй Роды народных міністраў БНР адважыўся старшыня яе ўрада Аляксандр Цвікевіч. Пайсці на такое, бясспрэчна, подштурхнула яго вера ў рэальнасць імкнення партыйных і савецкіх органаў Беларусі да яе нацыянальна-культурнага Адраджэння. І ўсё ж багаты прафесійны вопыт палітыка, тая роля, якую ён выконваў у беларускім нацыянальным руху, не давалі адважыцца на такое неабдуманнае рашэнне. Рана ці позна Аляксандру Цвікевічу маглі б нагадаць пра яго старшыняства на канферэнцыі Беларускай Сацыялістычнай Грамады (Масква, 1917 год), працу ў Рэдакцыйнай камісіі Усебеларускага з’езда (Мінск, снежань 1917 года), дыпламатычную службу ад імя ўрада БНР на Украіне і ў Заходняй Еўропе, выкананне ў 1923–1925 гадах у Празе функцыі прэм’ера БНР. З гэтай апошняй высокай дзяржаўнай пасады і вярнуўся Аляксандр Цвікевіч у Савецкую Беларусь, хаця яго радзіма Берасце (Брэст-Літоўск) знаходзілася ў той час пад уладай Польшчы. Аляксандру Цвікевічу, як тэарэтычна добра падрыхтаванаму чалавеку, прапанавалі працу ў Інстытуце беларускай культуры. З рэарганізацыяй данай навуковай установы ў Беларускаю акадэмію навук ён стаў тут старшынёю Камісіі па вивучэнню асветы на Беларусі. Гэта была надзвычай адказная пасада, бо беларусізацыя ў сферы асветы набыла шырокі маштаб, таму ўзнікла неадкладная патрэба дасканала даследаваць як яе далёкі гістарычны, так і яшчэ зусім свежы, сыры практычны вопыт.

Буйны палітычны дзеяч і вучоны Аляксандр Цвікевіч вельмі хутка станова заявіў пра сябе ў зусім новых, нязвыклых умовах жыцця ў Савецкай Беларусі. Яго папулярнасці ў першую чаргу садзейнічала гістарычная публіцыстыка, якая прывяччалася самым адметным старонкам у жыцці беларускага народа. З асаблівай цікавасцю чыталі на старонках часопіса

РЭЭМІГРАЦЫЯ

“Польмя” яго самую буйную, галоўную працу “Западно-руссизм”, якая пачала друкавацца з 8 1927 года і закончылася ў 5 за 1929 год. Пад гэты час у Мінску яна ўжо была выдадзена паасобнай кніжкай, але адразу ж падпала пад арышт як нібыта нацыяналістычная паводле свайго зместу. І гэта не дзіўна, бо на Беларусі шырокія прасція набірала барацьба з “нацызмакратызмам” і таму ўсё, што хоць крыху выходзіла за рамкі поглядаў афіцыйнай гістарычнай навукі на нацыянальнае пытанне ў мінулыя ці сучасным жыцці Беларусі, магло аб’яўляцца варожым, нацыяналістычным. Адшукаць такія месцы ў працы А.Цвікевіча не было складаным для прыдзірлівых крытыкаў, бо ён смела і аб’ектыўна пісаў, як ад моманту падзелу Рэчы Паспалітай праводзілася мэтанакіраваная палітыка савецкіх і духоўных уладаў Расійскай імперыі па дэнацыяналізацыі нашага краю, што, натуральна, не падабалася тым, хто не супраць быў бы стаць на такі шлях і ў Савецкай Беларусі, душой і сэрцам не прымаючы практычных захадаў у галіне дзяржаўнай палітыкі беларусізацыі.

Крайне неразважлівым трэба прызнаць рашэнне аб вяртанні ў БССР удзельніка Слуцкага збройнага чыну, віцэ-старшыні Роды Слуцкіны Беларускай Народнай Рэспублікі Уладзіміра Пракулевіча. Пазней, ад жніўня 1923 да кастрычніка 1925 года, ён займаў пасаду пісара ва ўрадзе БНР. Усё гэта некалі будзе пастаўлена яму ў віну, стане прычынай зняволення і смерці ў ГУЛАГу.

Працэдэнт з вяртаннем значнай часткі бэнэраўцаў на Беларусь моцна паўплываў на настрой і намеры нашых суродзічаў, што атабарыліся ў іншых краінах. Калі б не было такога факта, многія змірыліся б і жылі спакойна ў адпаведнасці з умовамі сваёй другой радзімы. Палічыў, што больш карысці

прынясе свайму народу, жывучы і працуючы ў Савецкай Беларусі, і Вацлаў Ластоўскі. Прыняўшы такое рашэнне ў канцы 1927 года, ён заклікаў і іншых вядомых палітычных і культурных дзеячаў нашай эміграцыі дзейнічаць аналагічным чынам.

Як і многія іншыя прадстаўнікі Беларускай палітычнай эміграцыі, В.Ластоўскі да прыезду ў БССР таксама займаўся двюі важнымі справамі. На працягу амаль трох з паловай гадоў (снежань 1919 – красавік 1923 года) выконваў функцыі Старшыні Роды Народных Міністраў БНР, а эмігрыраваўшы ў 1923 годзе ў сталіцу Літвы Коўна, цалкам адышоў ад палітычнай дзейнасці і займаўся выдавецкай, а таксама навуковай, што ўдавалася вельмі лёгка спалучаць дзякуючы рэдагаванню часопіса “Крывіч”. Коўна стала месцам выдання такіх шырока вядомых у нас прац В.Ластоўскага, як “Расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік” (1924), “Гісторыя Беларускай (крыўскай) кнігі” (1926), у якой дадзены глыбокі аналіз помнікаў беларускага рукапіснага і друкаванага пісьменства Х–XVIII стагоддзяў.

Як добрага знаўцу Беларускай гісторыі і лексікографа, В.Ластоўскага запрасілі для ўдзелу ў працы Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі, якая праходзіла ў Мінску 14–21 лістапада 1926 года. Яго выступленні датычылі самых актуальных пытанняў беларускага мовазнаўства, вызначаліся грунтоўным выкладам, глыбінёй ведаў. Першыя два-тры гады на Беларусі былі даволі пльннымі для творчай і навуковай дзейнасці В.Ластоўскага. Спачатку даверылі ўзначаліць Беларускае дзяржаўнае музей, затым выбралі неадменным сакратаром Інбелкульту, а ў 1928 годзе – акадэмікам Беларускай акадэміі навук. Калі ў канцы 20 – пачатку 30-х гадоў у рэспубліцы разгарнулася барацьба з надуманымі нацызмамі, у лік іх

адным з першых трапіў і В.Ластоўскі. Дзеля гэтага добра пастараўся вядомы на той час філосаф афіцыйнага накірунку, акадэмік БАН Сямён Вальфсон. У першым томе выдадзенай у 1931 годзе кнігі “Навука на службе нацызмаўскай контррэвалюцыі. Ідэалогія і метадалогія нацызмакратызму” ён прысвяціў нямала месца выкрыццю “варожай” савецкай уладзе дзейнасці В.Ластоўскага. Прадзюта аналізавалася многае з таго, што ім пісалася ў першыя гады пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў неаблышавіцкім друку, у прыватнасці і цікавы артыкул “Што трэба ведаць кожнаму беларусу”, змешчаны ў газеце Беларускага нацыянальнага камітэта “Вольная Беларусь” (1918, N 29). Зразумела, не абышоў філосаф-выкрывальнік “нацызмаў” і шэрагу артыкулаў з часопіса “Крывіч”, які выходзіў у Коўне ў 1923–1927 гадах пад рэдакцыяй В.Ластоўскага. Пасля падрабязнага аналізу ўмела вырваных з розных публікацый цытат С. Вальфсон заклучае: “Ластоўскі – ...смяротны вораг рэвалюцыі” (с.37). Такім ён неўзабаве стане і ва ўяўленнях дзеячаў савецкага правасуддзя, якія выкажучца ў 1938 годзе за вынясенне смяротнай кары аднаму з выдатных пачынальнікаў нацыянальнага руху на Беларусі.

Пазітыўныя зрухі ў нацыянальным жыцці Савецкай Беларусі, адпаведная ідэалагічная работа кампартыі ў асяроддзі эміграцыі прычынілі да таго, што большасць палітычных і культурных дзеячаў беларускага замежжа падтрымала пазіцыю ўрадоўцаў БНР, хаця былі і такія, што адразу не паверылі ў шчырасць дзяржаўных і партыйных органаў БССР і таму не рабілі аніякіх практычных крокаў, каб пераехаць на Бацькаўшчыню.

На першым часе вяртанне беларускіх эмігрантаў на Радзіму нічога кепскага не прадракала ім. Наадварот, сустрэлі іх належным чынам, забяспечылі ўсіх працай.

Леанід ЛЫЧ,
доктар гістарычных навук,
прафесар.

Восенню 1842 года бацька з дачкой вярнуліся ў Вільню, дзе перш за ўсё давялося парадчыць фінансавыя справы сям’і, якія да гэтага часу вельмі няудала веў брат пана Станіслава і пакінуў пасля сваёй смерці шмат крэдытораў. Каб сумленна разлічыцца з усімі, Шумскаму давялося мець вялікія выдаткі, што амаль пазбавіла пасагу адзінога каханую дачку. Бацькоўскі клопат і смутак з тае прычыны быў развезены толькі пасля таго, як да Марылі пачаў заляццэцца Ігнат Лапацінскі, у асабе якога пан Станіслаў убачыў чалавека, якога цікавіў не пасаг дачкі, а “выключна яе добрыя якасці”. З лёгкім сэрцам ён благаславіў шчаслівы шлюб, ад якога пасля ўсіх пакут і прыгод маладоўці меў найвялікшую ўцеху і найвялікшы смутак.

Першае дзіця Марылі і Ігната — сын Юзаф — нарадзілася ў 1847 годзе ў падвіленскім Кайранах. Аднак праз тры гады хлопчык памёр ад дызэнтэрыі ў Сар’і. У 1848 годзе ў Лапацінскіх нарадзілася дзяўчынка, якую назвалі Соф’яй.

Міналі гады, напоўненыя сямейным шчасцем і згодай. Ігнат з сям’ёй жыў у Сар’і, аднак часам наведваўся ў маёнтка да маці, прымаў у госці дзеця, іншых родзічаў ды знаёмых. Бяда ў дом прыйшла неспадзявана: 17 красавіка 1851 года, захварэўшы пасля родаў сына Станіслава, памерла Марыля Лапацінская. Вельмі глыбока перажываў смерць адзінай дачкі Станіслаў Шумскі. Пасля пахавання Марылі на могілках у Сар’і ён застаўся ў маёнтку, дзе па прапанове і пад націскам зяця пачаў пісаць мемуары аб маладоўці і падзеях 1812—1848 гадоў. У выглядзе асобнай кніжкі пад назваю “У баях і вязніцах” яны былі выдадзены ў Вільні ў 1931 годзе.

Ігнат Лапацінскі, як адзначала Г. Пузына, адну толькі Марылю “кахаў у жыцці і заставаўся ёй верным пасля смерці”. У радзінай Сар’і ён вырашыў узвесці ў гонар памерлай жонкі новы мураваны касцёл.

1851 года, калі Ігнат Лапацінскі літаральна праз некалькі тыдняў пасля смерці жонкі заключыў пісьмовую дамову на складанне праекта храма і кіраўніцтва ўсім будаўнічымі працамі з архітэктарам “Густавам Вільгельмавым сынам Шахтам”. Шаноўны дойдзі падходзіў з Нямеччыны, быў аўтарам праектаў некалькіх касцёлаў у межах Вялікага Княства Літоўскага і на той час жыў у мястэчку Асвей, што знаходзілася на адлегласці 17 вёрст ад Сар’і і належала сваякам Лапацінскіх магнатам Ша-дурскім. Праект храма ў хуткім часе быў гатовы, і 15 чэрвеня 1851 года Ігнат Лапацінскі падпісаў яшчэ адну дамову — з селянінам мястэчка Кубліч Лепельскага павета Віцебскай губерні Іванам Ша-раметам, які быў высокакваліфікаваным мурашчыкам. Сябе ў памочнікі І.Шарамет наняў яшчэ трох сялян маёнтка Сар’я — Аляксандра Емяльяна, Міхаіла Ісакава і Івана Ледка. Паводле ўмоў пагаднення, за якаснае і своєчаснае выкананне будаўнічых прац чатыры мураш-

дарогу да Сар’і выправіўся чыноўнік асобных даручэнняў Алфёраў, якому даручана было правесці “строжайшае дознанне” ўсіх зламных намераў законна-паслужынага памешчыка. Прыбыўшы на месца, чыноўны чалавек пачаў, што называецца, збіраць інфармацыю: па чарзе апытаў самога ўладара маёнтка, архітэктара Густава Шахта, мурашчыкаў, навакольных сялян. Каб пазбавіць сябе ад запішніх непрыемнасцяў з уладамі, Ігнат Лапацінскі вырашыў афіцыйна абвясціць узвядзенне на яго сродкі збудаванне не касцёлам, а толькі спецыфічнага выгляду помнікам побач з магіламі жонкі і сына. Чыноўніку Алфёраву ён паведаміў, што збіраецца размясціць у помніку бюсты памерлых продкаў, фамільны архіў, бібліятэку, розныя старажытнасці, а таксама зрабіць на галерэі лабараторыю. “Помнік, які на супраць магільны памерлай жонкі Ігната Лапацінскага знаходзіцца, ніяк прызнаны за касцёл быць не можа”, — пацвердзіў падчас “дознання” афіцыйную версію

складання царкоўнага начыння (...) Увесь будынак прыстасаваны для царкоўнай службы, варта толькі асвяціць яго”.

Дзеля далейшага вырашэння справы “его высокопревосходительству” гаспадарзіну генерал-губернатару спатрэбіліся больш дэталёвыя звесткі пра асобу вальнадумнага памешчыка, які ён змог пачарпнуць з рапарта генерал-маёра Какушкіна ад 28 траўня 1854 года. У рапарце, у прыватнасці, гаварылася: “Лапацінскі (...) валодае ў Дрысенскім павеце 2 тысячамі душ і ў Віленскай губерні 3 тысячамі 700 душами, мае маці, што жыве ў Віленскай губерні, якая, прадставіўшы увесь маёнтка ў поўнае яго распарадженне, карыстаецца ад яго ўтрыманнем. Па марнатраўству свайму атрымліваючы звыш вызначанай сумы на ўтрыманне, давала яго да разладжанага стану. Сам жа Лапацінскі, з’яўляючыся з маладых гадоў удаўцом, мае малалетніх сына і дачку і на іх выхаванне звяртае ўсю сваю клопатлівасць (...) Вядзе жыццё сціплае, і калі ён мае якія-небудзь шкодныя намеры, то з-за абмежаванасці разумовых здольнасцей уплыў на іншых распаўсюджваць не можа”. Як бачым, дакумент быў складзены ў не надта прыемных для Ігната Лапацінскага словах. Аднак хто ведае, можа менавіта яны і ўратавалі шляхца ад суровага пакарання. Ва ўсялякім выпадку, справе не быў дадзены далейшы ход, што дазволіла Ігнату Лапацінскаму ў наступныя гады беспякотна скончыць распачатае будаўніцтва.

Калі ўладару Сар’і і ўдалося ўзвесці будынак касцёла без афіцыйнага дазволу ўладаў, то карыстацца ім як культурным збудаваннем без працэдур асвячэння ён ніяк не мог. На дапамогу сыну ў гэтай справе вырашыла прыйсці Дарота Лапацінская. Карыстаючыся сваімі разгалінаванымі сувязямі, яна ў жніўні 1856 года праз пасрэдніцтва Віленскага, Гродзенскага і Ковенскага ваеннага генерал-губернатара перадала міністру ўнутраных спраў хадайніцтва з просьбай аб дазvole яе сыну перанесці старую заняпалую капліцу ў маёнтку Сар’я на фамільныя могілкі. Хіба маглі ў Пецярбургу ведаць усе перыпетыі сар’янскай справы? Вядома, што не. Напэўна, таму, пратрымаўшы для парадку паўгода ў канцылярскіх папках прашэнне Дароты Лапацінскай, вырашылі яго станоўча. Наступныя паўгода справа разглядалася ў духоўнай кансісторыі. Зрэшты, 15 сакавіка 1857 года мітрапаліт усіх рыма-каталіцкіх касцёлаў у Расійскай імперыі Вацлаў Жыліньскі выдаў спецыяльнае прадлісанне аб асвячэнні новага касцёла ў Сар’і і перанясенні ў яго набажэнства. Такім чынам, супольнымі намаганнямі маці і сына мэта была дасягнута. Цырыманія асвячэння Сар’янскага касцёла адбыўся ў чэрвені таго ж года, а ўжо ў ліпені месяцы святыю імшу ў храме адслужыў сам мітрапаліт Жыліньскі.

Узвядзены з чырвонай неатынкаванай цэглы Сар’янскі касцёл захаваўся да нашага часу і зараз з’яўляецца адным з самых выразных узораў архітэктуры неаготыкі на Беларусі. Выкарыстоўваючы багацце вытанчаных, вертыкальна імклівых цагляных цяг, ніш, граўненьных контрфорсаў, востранцовых аркатур, фіял і шпіляў, высокіх спічастых праёмаў, архітэктар Густаў Шахт здолеў надаць абліччу храма паветраную лёгкасць і вытанчаную графічнасць. Як адзначае беларускі даследчык архітэктуры Анатоль Кулагін, кампактнасць кампазіцыі, графічная штрыхоўка фасадаў дазваляюць прылічыць помнік да нешматлікіх прыкладаў высокай “палымнеючай” готыкі, якая стала, паводле слоў архітэктара А.Бурава, “архітэктурнай, што перайшла на той бок свайго матэрыяльнага існавання і падаўляе сваёй бязважкісцю”.

Сучаснікі будаўніцтва Сар’янскага касцёла бачылі ў яго формах вялікае стылістычнае падабенства з касцёлам Св.Ганны ў Вільні — дасканалым узорам дойдзіства ХV стагоддзя. Спраўды, у аздобленні абодвух храмаў прасочваецца выразнае імкненне аўтараў да падрабнення дэталей, замішванне вострымі і спічастымі дэкаратыўнымі формамі, асаблівае вылучэнне вертыкаляў праз высокія вежы і завостраныя шпілі. Азначаныя рысы былі ўвогуле ўласцівыя помнікам позняй готыкі і, творча пераасэнсаваныя праз чатыры стагоддзі талентам Г.Шахта, знайшлі сваё ўвасабленне ў рамантычнай узніскасці новага Сар’янскага касцёла.

Людміла ХМЯЛЬНИЦКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: Марыля ЛАПАЦІНСКАЯ з ШУМСКІХ. Бюст; касцёл у Сар’і. Малюнак Напалеона ОРДЫ.

САР’Я

(НАРЫС З ГІСТОРЫІ МАЁНТКА І РОДУ ЛАПАЦІНСКІХ)

чыкі павінны былі атрымаць ад Лапацінскага 750 рублёў срэбрам. У ліпені месяца, “каля Св.Іліі”, сяляне ўзяліся за рыдлёўкі і да надыходу восені паспелі выкласці падмуркі касцёла, асвяціць якія прыязджаў вікары Росіцкага храма ксёндз Чулдо.

Новы касцёл пачаў будаваць на адлегласці ўсяго 16 сажняў ад фамільных могілак Лапацінскіх, і ў наступныя два гады вяліся працы па узвядзенні сцен храма. Па загаду ўладара маёнтка на будоўлі працавалі прыгонныя сяляне-падзеншчыкі, напачатку 12, а потым 16 чалавек. К канцу 1853 года сцены будынка былі канчаткова выведзены і накрыты дахам, невялікай дапрацоўкі патрабаваў толькі галоўны фасад будынка. Аднак менавіта ў гэты час Ігната Лапацінскага напаткалі вялікія непрыемнасці, якія надоўга адцягнулі справу заканчэння будаўніцтва храма.

Губернскімі ўладамі супраць ўладара Сар’і была ўзбуджана справа, якая ў канцылярыі Віцебскага губернскага праўлення атрымала наступнае найменне: “Аб пабудове памешчыкам Лапацінскім у яго маёнтку Сар’і мураванага касцёла без дазволу начальства”. Справа ў тым, што яшчэ пасля паўстання 1831 года царскія ўлады ўзялі курс на жорсткую рэгламентацыю жыцця каталіцкага касцёла на тэрыторыі Расійскай імперыі. Паўсюдна зачыняліся кляштары, манахі каталіцкіх ордэнаў выдаляліся з гарадоў і мястэчак, касцёлы перадаваліся, як правіла, у падпарадкаванне вядамства праваслаўнага веравызнання. На гэтым фоне адкрыццё новых касцёлаў было абцяжарана многімі складнасцямі. Ігнат Лапацінскі, ахоплены роспаччу і тугою пасля смерці каханай жонкі, відаць, не жадаў цяргліва выходжаць у бюракратычных структурах імперыі афіцыйны дазвол на тое, што лічыў сваім абавязкам хрысціянна. Таму новы касцёл у Сар’і ён пачаў узводзіць сапраўды выключна з уласнае волі, не маючы на тое дазволу ні ад свецкіх уладаў, ні ад рыма-каталіцкай кансісторыі.

Халаднаватымі восеннімі днямі 1853 года з губернскага Віцебска ў няблізкую

ўладара маёнтка і архітэктар Г.Шахт.

Па выніках сваёй адказнай місіі чыноўнік Алфёраў склаў данясенне, якое было ўключана ў рапорт другога аддзялення Віцебскага губернскага праўлення, адсланы 7 траўня 1854 года “его высокопревосходительству” генерал-губернатару Віцебскай, Магілёўскай і Смаленскай губерняў. Рапорт утрымліваў, у прыватнасці, падрабязны акт агляду будынка. У ім адзначалася наступнае: “Узвядзены памешчыкам Лапацінскім у маёнтку яго мураваны будынак звонку вышыняй 19 1/4 аршын, знутры даўжынёю 25 1/2 аршын, а шырынёю 12 аршын. На гэтым будынку мяркуецца ўладкаваць 16 вежаў. Вонкаў па баках 3. Столь уладкавана скляпеннем з цэгля. Па баках будынка дзве прыбудовы. У адной з паўночнага боку зроблена акно, а ў другой з паўднёвага боку таксама акно і дзверы для уваходу ў яе. А другая дзверы для уваходу ў будынак. Над галоўным уваходам на усю шырыню будынка ўзвядзена і заснавана на двух слупах або паўкалонах, умураваных у сцены, скляпенне, на якім распачаты балкон або галерэя. Насупраць уваходу ў галоўнай сцяне, унутры будынка, зроблена выемка або незанятае месца ў глыбіню больш за аршын, у вышыню да 3 аршын, а ў шырыню каля 1,5 аршын. Будынак увогуле элегантнай архітэктуры, знутры і звонку ў канструкцыі яшчэ не скончаны”. Як бачым, у тоне афіцыйнай паперы відавочнай агрэсіі да ўладара сар’янскага збудавання быццам бы не прасочваецца.

Аднак цалкам прытупіць пільнасць губернскай уладаў Ігнату Лапацінскаму ўсё-такі не ўдалося. Рапорт заканчваўся наступнымі словамі: “Першы пакой, названы Лапацінскім прыхожым, цалкам адпавядае прывору; (...) другі пакой, названы Лапацінскім бібліятэкай, па велічыні сваёй адпавядае месцу храма, дзе моліцца народ. Далей трэці пакой, названы Лапацінскім помнікам, вельмі падыходзіць для аптара. Зрэшты, два па баках ад гэтага пакоя памяшканні, названы Лапацінскім архівам і вартоўняй, могуць служыць для сакрысцый і для

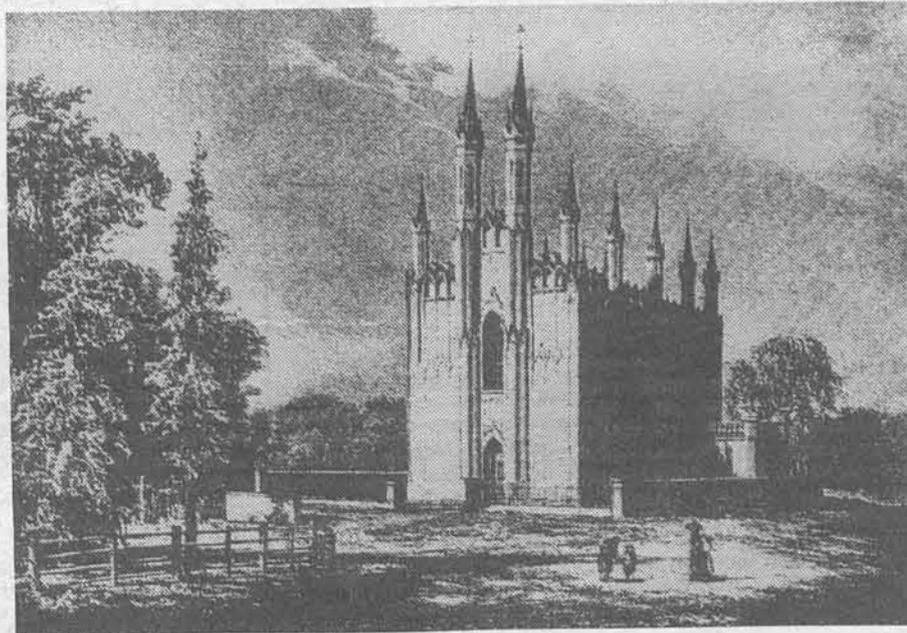
САР’ЯНСКІ КАСЦЁЛ

Мураваная каталіцкая капліца ў Сар’і была ўзвядзена яшчэ ў ХVІІІ стагоддзі. Адчынілася яна летам 1796 года з вышэйшага дазволу арцыбіскупа Магілёўскага і мітрапаліта рыма-каталіцкіх цэркваў Расійскай імперыі Станіслава Богуша-Себранцэвіча. Размяшчалася капліца на адлегласці ўсяго 50 сажняў ад сядзібнага дома, “пры самім панскім двары”, і лічылася філіяй парафіяльнага касцёла ў Росіцы. Для зручнасці сям’і Лапацінскіх у жылым панскім доме ў Сар’і была ўладкавана яшчэ адна невялікая дамавая капліца з прастолам у імя Прасвятой Багародзіцы. Новы касцёл Ігнат Лапацінскі вырашыў пабудоваць побач з могілкамі, на якіх знайшлі свой супакой яго жонка і малалетні сын Юзаф.

Варта адзначыць, што вызначэнне аўтарства большай часткі беларускіх помнікаў дойдзіства — справа звычайна досыць складаная, бо абцяжарана яна найперш адсутнасцю належных архіўных крыніц, шмат з якіх загінула ў ліхой віхуры часу. У выпадку з Сар’янскім касцёлам мы маем надзвычай рэдкаю мажлівасць высветліць не толькі імя аўтара праекта храма, але нават і імёны яго мурашчыкаў, а таксама ўсю падрабязную гісторыю будаўніцтва, якую аказаліся ў стане распавесці нам дакументы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Гісторыя ўзвядзення новага мураванага касцёла ў Сар’і пачалася 10 траўня

Працяг.
Пачатак у №№ 16—17.

НАША СЁННЯ

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Я напісала гэта і сама сабе здзівілася. У нас таксама няма цензуры, а добрых кніг (новых) няма, бо цяпер усё вырашаюць грошы і не кожная вартая кніга можа выйсці”.

Прачытала я гэтыя радкі ў пісьме Марыі Путрамант і задумалася.

А спраўды, чым жывуць наша літаратура, нашы пісьменнікі сёння? На вялікім гістарычным перавале?

І зрабілася мне сумна.

Праўда, гады два-тры таму назад адчувалася ажыўленне. У вольную ад цензуры нішу зашпалілі некаторыя пісьменнікі, заспяшаліся, быццам баючыся, што гэтую вольную нішу скоро зачыняць, і некалькі апавесцяў надрукаваў Сяргей Грахоўскі, больш таго, гулагаўскага жыцця. Надрукавалі сатырычную апавесць А. Мрыя, якая толькі тым часам і змагла ўбачыць свет. З’явіліся новыя нізкі вершаў Алеся Званка, як заўсёды, яркія апавяданні і апавесці Васіля Быкава, іншыя цікавыя творы.

Гады два-тры таму назад наогул нашу літаратуру, нашу мову быццам асвятляў вясновы вечер, зацэплілася надзея на адраджэнне беларускай культуры, беларускага ідэя, як тое маладое дрэўца пад промнямі цёплага сонца, зазеленела кволымі лісткамі. Пачалі з’яўляцца беларускія школы, беларускія класы ў рускіх школах, беларускія ліцэі...

Калі я бывала ў Польшчы, то заўсёды з прыемнасцю і зайдрацю ўспраўлялася ў польскую гаворку. З зайдрацю таму, што ў Польшчы ўсе, ад прэзідэнта да самага сцяплага чыноўніка, гавораць па-польску, па-польску размаўляюць і ў горадзе, і ў вёсцы, старыя і малыя. Было падобна на тое, як казаў некалі класік вуснамі свайго героя — у Парыжы такая культура, што нават рамінкі гавораць па-французску.

У нас, у Беларусі, нават рамінкі размаўляюць па-руску, хаця і страшэнна калечаць гэту мову. Калечаць яе і члены заканадаўчай, выканаўчай улад, слухачы іх — хоць вушы затыкай, але сваёй, роднай мовы ўжываць не хочуць.

Савецкія русіфікатары загналі беларускую мову пад печ, высокае савецкае начальства беларускую мову ігнаравала, з’явілася нават апраўданне: мова партыі, — руская мова. А паколькі партыя кіравала ўсім, існавала над усім, то і рускую мову ставілі над мовамі ўсімі, выцягваючы яе родную.

Дык вось, гады два-тры таму назад, калі Старшынёю Вярхоўнага Савета быў абраны Станіслаў Шушкевіч, мы раптам упершыню за шмат гадоў пачулі нашу мову з высокай трыбуны. І яна пачала ажываць, ужо можна было пачуць яе ў метро, у тралейбусе, на вуліцы, з’явіліся шматлікі, хоць і не заўсёды пісьменныя, але напісаныя па-беларуску.

Аднак святая, як правіла, бывае кароткім. Такім кароткім было ў нас і святая Адраджэння. Сёння тое дрэўца — беларуская ідэя — пачынае жаўцець, засыхаць, ападаюць ужо яго лісткі, не паспеўшы ўвабрацца ў сіпу. Новае начальства павярнула ў нашай культуры на сто восемдзесят градусаў. І распылююцца беларускія класы, пераводзяцца на рускую мову беларускія школы.

Як жа рэагуюць на ўсё гэта беларуская літаратура, беларускія пісьменнікі?

Часопіс “Польмя”, люстра беларускай прозы, паэзіі, крытыкі, у якім заўсёды друкавалася лепшае, створанае беларускімі пісьменнікамі, нашмат скараціўся ў аб’ёме. Выдавецтва “Мастацкая літаратура” наогул села на мель, шмат якія

кнігі, здадзеныя ў вытворчасць яшчэ ў дзевяноста пятым годзе, дасюль не выйшлі ў свет: і ў нас “усё вырашаюць грошы”, як піша мая карэспандэнтка.

І ўсё-такі літаратура жыве, і з’яўляюцца новыя творы, вартыя ўвагі, з’яўляюцца новыя імёны. Як адзначалася ўжо вышэй — працягвае сваю галоўную тэму Васіль Быкаў. У пятым нумары часопіса “Польмя” за мінулы год ён надрукаваў падборку апавяданняў — зноў пра ваіну, пра чалавека ў ёй, які сваімі няскоранасцю, высакародствам, сумленнасцю ўзнімаецца да вяршын чалавечага духу, які жыве ў сваім, адзеленым ад навакольнага свеце. У свеце, што за межамі ягонай душы — шмат подласці і крывадушша, глыбокай несправядлівасці. Герой Васіля Быкава адасоблены ад таго навакольнага ўласным сумленнем, уласным поглядам на сваё месца ў гэтым пекле.

Новыя кнігі мініяцюр, поўныя філасофскага роздуму, назірання над навакольным светам, выдаў Янка Брыль.

Віктар Казыко ў апавесці “Прахожы” праз вобразы-сімвалы перадае трывожныя подых абпаленай Чарнобылем зямлі, перадае імкненне ўратаваць усё жывое, а найперш — душу чалавека.

Пра сённяшні складаны, сумбурны дзень піша Павел Місько ў нарысе “Дзеці падзямелля”.

Верны тэме свайго тонацтва, маладосці Іван Навуменка, зусім нядаўна надрукаваў ён новую апавесць — “Любімы горад”.

Але трэба сказаць, што некаторыя нашы пісьменнікі пад уплывам новых акалічнасцяў паказалі сябе не з самага лепшага боку. Для некаторых, якіх высветлілася, страта беларускай ідэі, беларускага Адраджэння не такая вялікая бяда, як страта ўласнага дабрабыту, высокіх ганарараў, свайго прывілеяванага становішча. І адзіная змагаюцца за права беларусаў “Людзьмі звацца” зноў той жа Васіль Быкаў, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадудлін, Анатоль Вярыжнінкі.

Васіль Быкаў змагаецца і мастацкім словам, і публіцыстыкаю, і палкімі прамовамі на мітынггах.

Горача падтрымлівае ідэю Адраджэння Ніл Гілевіч — і вершамі, і словам публіцыста. У адным з апошніх сваіх артыкулаў ён піша:

“Хоць і вельмі непрыемна гэта гаварыць, але так яно і ёсць: дзіражаўная палітыка, сціраваная на вынішчэнне мовы, а гэта значыць і духоўнай культуры свайго народа — гэта дзікуства. Толькі дзікуны і манкурты не здольны думаць і клапаціцца пра духоўнае аблічча нацыі, да якога яны самі належаць, пра заўтрашні дзень нацыі, якога ў яе проста не будзе, калі народ пазбавіць яго ўласнай мовы, калі ў душы народа знішчыць жывыя карані і карэньчыкі сваёй уласнай, прыродна-самабытнай духоўнай творчасці”.

Безумоўна, падзеі, што адбываюцца ў Беларусі, не могуць не ўплываць на паэзію, на яе вобразнасць. Рыгор Барадудлін бачыць Беларусь раскрываючаю.

**Усывышні,
Хоць крошак зор накрывы,
Разгавей беларусу вярчу.
Згінь, крумкач, не кружы,
Беларусь на крыжы
Уваскрэсне ў пакутах**

за веру.
Верш “Беларусь на крыжы”.

Некалі, пры савецкай уладзе, зварот да вышэйшай сілы, да Бога быў у беларускай літаратуры не вельмі папулярны, рэдактары проста выкрэслівалі з вершаў, калі там яны трапляліся, гэтыя ідэалістычныя матывы. Забарона сплыла, і паэты кинуліся ў гэту, цяпер свабод-

ную прастору, яны ўжо там, у не асвоеным раней свеце, шукаюць справядлівасці, з гэтай сілаю звязваюць сваю надзею. Васіль Зуёнак у вершы “Ойча наш...” піша:

**“Ойча наш...” -- ці ў
грымотах дарога,
Ці ў чарнобыльскай
мляўкай цішы, --
“Ойча наш...” --
я прашу толькі ў Бога
Хлеба і ўратавання душы.**

Сум, трывога, за якія некалі так моцна судзілі савецкую паэзію; цяпер, можна сказаць, рэдка калі пакідаюць паэтычны радок, хаця не траціцца надзея і на ўваскрэшэнне. Той жа Васіль Зуёнак у паэме “Падарожжа вакол двара” піша:

**Двор без мамы --
Народ без мовы.
Ды агонь святы не пагас.
Ёсць душа -- будуць
вешчыя словы,
Двор збіраць ме,
знявераных, нас...**

Летась наша паэзія панесла вялікую страту: пайшлі з жыцця Максім Танк і Пімен Панчанка, два вялікія беларускія паэты. А як патрэбна было б сёння іх высокамастацкае і сумленнае слова!

Нягледзячы на неспрыяльную пару для беларускай літаратуры, для нараджэння новых імён, яны ўсё-такі нараджаюцца. Падобна на тое, як у жудасных умовах канцэнтрацыйных лагераў, гулагаў жыло каханне і нараджаліся дзеці.

Апошнім часам шмат гавораць, пішуць пра маладога празаіка Андрэя Федарэнку. Ён не як па-свойму глянуў на наш дзень, на чалавека ў ім. Ён бачыць страту нечага важнага ў людскіх душах, бачыць гібельны ўплыў асяроддзя ў усё ж чапляецца за рэшткі светлага, не страчанага ў чалавеку, што схавана глыбока, які зародак у зерні. Дай яму хоць крышку цяпла, увагі, і тое зерне ажыве, прарасце добром.

Андрэй Федарэнка піша ў традыцыйнай манеры, у такой манеры, як пісалі нашы класікі, і за гэта яго дэкараюць іншыя маладыя пісьменнікі, тыя, што шукаюць новых формаў пісьма, выяўлення душы чалавечай. Польшкі — гэта заўсёды выдатна, але, на мой погляд, пакуль гэта маладая генерацыя нічога новага не знайшла, не адкрыла. У іх творах шмат незразумельных чытачу сімвалаў, а раскаванасць — пішу што хачу і як хачу — таксама не заўсёды прыносіць плён.

Уваскрэс у нашы дні і жанр ананімнай паэмы, верша. Такое пішацца ўжо тады, калі аўтару небяспечна сябе абнародаваць, бо можна загрымець і на лаву падсудных. А націск на сродкі масавай інфармацыі ў нас мацнее і мацнее.

Беларуская інтэлігенцыя не хоча папусціцца, ствараюцца арганізацыі, суполкі ў абарону беларускай мовы, беларускай школы, беларускай культуры, але, на вялікі жаль, яны вельмі мала ўплываюць на працэс, якім кіруе начальства, і асмязляць ненавіснікі ўсяго беларускага ў вочы здзекуюцца з нашай мовы.

Вядома, мой погляд на сённяшні дзень, на літаратуру апошняга часу і суб’ектыўны, і няпоўны, некаторыя падзеі, творы праходзяць паўзбоч. Але, калі кінучь вось так, беглым вокам, на наш літаратурны працэс, то ясна адно: хоць карабель беларускай ідэі і вельмі хістае, кідае яго з борта на борт, аднак ён змагаецца з хвалямі і плыве, плыве наперад, і трэба спадзявацца, што ніякія падводныя рыфы яго не загубяць, рана ці позна ён прывплыве да сваёй мэты.

Лідзія АРАБЕЙ.

У Мінску ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі ў мінулым месяцы адкрылася персанальная выстава Вячаслава Захарынскага. Апошні раз мінчане сустракаліся з творчасцю гэтага мастака каля чатырнаццаці гадоў назад. І з таго часу ён у Беларусі не выстаўляў свае творы. Прайшоўшыя гады былі часам напружанага творчага пошуку, шматлікіх паездак мастака ў Польшчу, Італію, Германію. Але любімы Беларусь заўсёды заставалася радзімай, родным домам. І цяпер створанае за гэтыя 14 гадоў ён і паказвае суайчыннікам.

НА ЗДЫМКУ: на выставе Вячаслава ЗАХАРЫНСКАГА.
Яўген КАЗЮЛЯ.

УСПАМІНАЮЧЫ ПАЗТА ЯЎХІМА КОХАНА

ЯК АСКОЛКІ ПЕКЛА

Распрацоўваючы тэму “Жлобіншчына літаратурная”, з задавальненнем у свой час дапоўніў спіс пісьменнікаў, паэтаў, літаратараў, якія нарадзіліся ці мелі нейкае дачыненне да Жлобіншчыны, трыма імёнамі. Гэта Хвядос Шынклер, Васіль Вітка і Яўхім Кохан. У далёкія цяпер 30-я гады гэтыя тады маладыя хлопцы пэўны час жылі ў Жлобіне, дзе выпускалі рэгіянальную чыгуначную газету “Ударнік”.

Імя жывога класіка Васіля Віткі сёння ва ўсіх на слыху, не ўзнікла ў мяне праблем са знаёмствам з творчасцю і біяграфічнымі звесткамі і Хвядоса Шыклера, а вось наконт Яўхіма Кохана... Імя гэтага двалі вядомага ў даваенны час рэспубліканскаму чытачу паэта сёння мала што нам гаворыць. Няма аб ім звестак і ў літаратуразнаўчых даведніках. Давялося весці пошук.

З успамінаў Сяргея Грахоўскага даведаўся, што ў 30-я гады ён добра ведаў Яўхіма Кохана, пэўны час жыў разам з ім у Бабруйску. Па кансультацыю і вырашыў у першую чаргу звярнуцца да Сяргея Іванавіча, адкаж ад якога не прымусяў сябе доўга чакаць. Ён пісаў, што доўгі час падтрымліваў перапіску з Яўхімам Коханам, які пражываў у горадзе Багарадзіцку Тульскай вобласці, але ўжо некалькі год не меў ад яго звестак.

Першы мой ліст у Багарадзіцку (лістапад 1994 года), на жаль, вярнуўся назад з прыпскай на канверце: “Адрасат памёр”. А вось другая спроба — на гэты раз праз Багарадзіцкі ЗАГС — была паспяховай. Высветлілася, што яшчэ жывая жонка пісьменніка — Марыя Лаўрэнцьеўна. Яна і паведаміла некаторыя даныя жыцця і творчасці свайго мужа, даслала яго рукапісы, фотаздымкі.

Цяпер нам дакладна вядома, што Яўхім Іванавіч Кохан (Кохан) нарадзіўся 3 лютага 1912 года, памёр — 23 лютага 1993 года. Дулаю, шырокамю колу чытачоў будучы цікавы і такімі факты. Нарадзіўся Яўхім Кохан у сялянскай сям’і на Случчыне. “...Каб расказаць усё перажытае ім хаця б у асноўных падзеях, — піша ў сваіх успамінах “На скрыжаванні маланак” (1972 год) Васіль Вітка, — гэта была б цэлая эпапея — невывяснона цяжкая, пакутная і захапляючая, як лёс многіх людзей, якім на саміх сабе прыйшлося выпрабаваць самыя крутыя і бязлітасныя павароты гісторыі”. Далей Васіль Вітка адзначае, што самабытны талент паэта Яўхіма Кохана першым заўважыў не хто іншы, як сам Кузьма Чорны. Актыўна друкавацца паэт пачаў у канцы 20-х, але так і не сабраў і не выдаў ніводнай сваёй кніжкі. Жыццё ж паэт “спазнаў дасканала”, працаваў дэсяцілетнем, аспяром, начным вартульнікам, малабатоўцам, пажарнікам, паштавіком, журналістам, архівістам...

З першых дзён ваіны Яўхім Кохан — на фронце. Ваяваў пад Харкавам, Сталінградам, на Курскай дзе. Закончыў ваіну ў Сілезіі камандзірам, быў узнагароджаны многімі баявымі ордэнамі і медаламі. Пасля ваіны паэт на працягу дваццаці пяці год працуе начальнікам паштовага вагона. Аб’ездзіў усю чыгуначную лінію ад Львова да Уладзівастока.

У сваіх успамінах Сяргей Грахоўскі ў адказе на мой ліст пісаў: “Таленавітым паэтам ён быў бясспрэчна, але ў рэпрэсіўны час ён вымушаны быў туляцца па краіне, каб не трапіць у Сібір, і літаратурны лёс яго не склаўся. Мы з ім і з Віткам у 1930—1931 гады разам жылі ў адной кватэры ў Бабруйску, некаторы час разам з ім кватараваў у Мінску, потым ён нечакана з’ехаў у невядомасць. Азваўся толькі ў 60-я гады. Аднойчы мелькам бачыўся, доўгі час перапісваліся. Жыў ён у Львове, закончыў завочна Маскоўскі гісторыка-архіўны інстытут, прайшоў усю ваіну. Часам друкаваўся ў “Маладосці”, у “Днях паэзіі”, у “Ліме”...

А вось што дадае ўжо Марыя Лаўрэнцьеўна: “Ажаніўся паэт у 1938 годзе, з першых дзён ваіны — на фронце. Пасля дэмабілізацыі ў 1946 годзе мы пераехалі ў Львоў, з 1969 года — у Багарадзіцку”. Як сведчыць гэтая 86-гадовая жанчына, муж яе пры жыцці шмат пісаў. Сама ж Марыя Лаўрэнцьеўна сёння засталася адна. Адзіная іх дачка памерла даўно у час роду.

... Рыхтуючы гэты артыкул для “Толасу Радзімы”, я спадзяюся, што на яго адгукнуцца тыя, хто ведаў Яўхіма Кохана па яго жыцці за межамі Беларусі. Просьба пісаць на адрас: 247210, Беларусь, Гомельская вобласць, горад Жлобін, 2 мікрараён, дом 9, кватэра 120. Шуканава Мікалаю.

Мікалаі ШУКАНАЎ.

З рукапіснай спадчыны Яўхіма Кохана

АПОШНІ ВЕРШ

Я мноства ўласных вершаў склаў
За мноства год свайго жыцця --
Бліскачучы, які асколкі пекла,
З саміх глыбін сэрца-быцця.

НАЛЕЖАЦЬ І НАШАЙ ГІСТОРЫІ

КАНДРАТ КАРСАЛІН

У 60-я гады мінулага стагоддзя Пецярбургская акадэмія мастацтваў, збіраючы звесткі аб найбольш вядомых сваіх сябрах, звярнулася да акадэміка жывапісу К.Карсаліна з прапановай адказаць на некалькі пытанняў, якія датычылі яго жыцця і творчасці. Кандрат Карсалін быў вельмі сціплым чалавекам, і яго адказы вылучаліся лаканізмам. Але за скупымі радкамі хаваўся незвычайны лёс. Здарылася так, што жыццё кідала Карсаліна з адной часткі свету ў другую, майстэрняй яму служылі два кантыненты, а яго творчая манера ўвабрала ў сябе цалкам непадобныя мастацкія традыцыі.

“Нарадзіўся я ў 1809 годзе 9 сакавіка ў горадзе Слуцку Мінскай губерні, бацькі мае былі мяшчане таго ж горада праваслаўнага веравызнання, бацька Ілля Сямёнавіч і маці Таццяна Якімаўна”, — пісаў Карсалін. Слуцк у той час быў невялікім мястэчкам, налічваў каля трох тысяч чалавек. Гэта быў горад рамеснікаў і дробных гандляроў, дзе не было брукаваных вуліц, затое меліся шматлікія агароды і папасы. “Выхаваннем я абмежаваўся хатнім, якое мог атрымаць пры недастатковай сродкаў бацькоў маіх. Па мастацтву ж, пачаўшы з 12-гадовага узросту самавукам пісаць абразы, я з 14-ці гадоў займаўся работай для іканастасаў у розных нязначных па майстэрству жывапісцаў, але не вучым, а ў якасці памочніка і не мог узляць у іх нічога для далейшага развіцця майго ў мастацтве, а дапамаглі мне ў гэтым капіраванне з больш значных па мастацтву твораў ды асабісты густ, па партрэтным жывапісу я карыстаўся некаторымі парадзімі настаўніка малюнка пры слускай гімназіі мастака Геса”.

Не маючы пачатковай адукацыі, а таксама сродкаў на далейшае навучанне, Карсалін не мог у той час марыць не толькі аб вучобе ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў, але нават аб Віленскай мастацкай школе — факультэце ў Віленскім універсітэце, дзе можна было тады выхадзіць з Беларусі атрымаць вышэйшую адукацыю. Тамаш Гес, парадзімі якога карыстаўся малады мастак, быў выхаванцам Віленскага універсітэта і, пэўна, многа апавядаў Карсаліну пра вучобу ў Вільні. Гес быў вельмі добрым партрэтчыкам. Па ўспамінах сучаснікаў, ён вызначаўся асаблівай здольнасцю дакладна перадаваць воблік мадэлі па памяці, не робячы папярэдніх эскізаў, аднолькава добра працаваў алеем, вугалем, пяром і пастэллю. Тамаш Гес шмат часу навучыў Карсаліна.

У 1830-я гады Карсалін пера-

ехаў у Арол, дзе жыў за кошт свайго мастацтва, малюючы іконы і партрэты мясцовых чыноўнікаў і мяшчан. У гэты час лёс усміхнуўся маладому мастаку. У 1837 годзе праездом на Украіну ў Арле спыніўся канфэрэнц-сакратар Пецярбургскай акадэміі мастацтваў Грыгаровіч. Ён, убачыўшы работы Карсаліна, даў яму рэкамендацыю для паступлення ў сталічную акадэмію. Праз год Карсалін быў ужо вольным слухачом Акадэміі мастацтваў.

Жыццё ў сталіцы было надзвычай дарагім. Зямляк Карсаліна, таксама вучань акадэміі Вікенцій Смакоўскі, некалі падлічыў, што на год студэнту акадэміі патрэбна прыкладна 2 800 рублёў, каб не толькі прыстойна жыць, але набыць фарбы, палатно і іншыя матэрыялы для работы. Стэпендыя, якую атрымлівалі студэнты, складала ўсяго 200 рублёў у год. Таму Кандрат Карсалін вымушаны быў звярнуцца па дапамогу да ўладаў. Ужо на першым курсе акадэміі ён правіў выдатныя здольнасці: выкладчыкі адзначалі, што малады мастак “вельмі добра малюе партрэты з натуры і пры гэтым выразна схопівае падабенства”. Аргументам, які б заахоціў улады выдзяліць маладому мастаку грашовую дапамогу, павінен быў з’явіцца партрэт Мікалая I — мініяцюра, зробленая Карсаліным з работы Кругера і прапанаваная ім цару. Але, нягледзячы на станоўчыя водгукі выкладчыкаў акадэміі, мініяцюра не была куплена Мікалаем. Карсалін жа так і не атрымаў грошай.

Аб месяцах, праведзеных мастаком у сценах Акадэміі мастацтваў, вядома мала. Як сведчаць дакументы, Кандрат Карсалін у гэты час быў знаёмы з Шаўчэнкам, з якім разам дабіваўся ў мясцовай паліцыі дазволу на жыццё ў Пецярбургу. Мастак-беларус многа працаваў, галоўным чынам, у жанры партрэта. У ліпені 1839 года ён прадставіў у Савет акадэміі дзве свае работы: “Аўтапартрэт” і “Партрэт мужчыны” — на атрыманне звання некласнага мастака. Конкурс прайшоў паспяхова. Званне некласнага мастака было самай нізкай прыступкай на лесвіцы мастацкай іерархіі, але яно давала права мастаку з непрывілеяваных саслоўяў жыць у любым месцы Расійскай імперыі без пашпарта.

На далейшую вучобу ў Акадэміі мастацтваў у Карсаліна не было сродкаў. Трэба было шу-

каць работу. Савет Акадэміі мастацтваў прапанаваў маладому мастаку месца ў складзе Рускай духоўнай місіі ў Пекіне. Гэтае прызначэнне вырашала самую складаную для Карсаліна праблему — праблему грошай. На працягу 12 гадоў мастак павінен быў знаходзіцца на поўным дзяржаўным забеспячэнні, атрымліваючы акрамя гэтага 500 рублёў заробатку. Пасля заканчэння службы ён павінен быў атрымаць значную пенсію. Акрамя таго, стваралася выдатная магчымасць паглядзець на далёкія краіны, пазнаць свет і новых людзей. Карсалін згадзіўся.

Руская праваслаўная місія ў Кітаі існавала з 1729 года, яе мэтай было распаўсюджванне хрысціянства пераважна сярод албазінцаў — патомкаў рускіх палонных з крэпасці Албазін на Амур, паселеных некалі ў Пекіне. З 1807 па 1821 год яе ўзначальваў Іакінф Бічурын — выдатны кітаязнавец, гісторык і этнограф, работы якога паклалі пачатак глыбокаму і шматбаковаму вывучэнню гісторыі і культуры кітайскага народа і народаў Цэнтральнай Азіі. Пад яго кіраўніцтвам сябры місіі пачалі не толькі распаўсюджваць праваслаўе, але заняліся сур’ёзнымі навуковымі даследаваннямі. Такая дзейнасць не спадабалася Сіноду. Бічурын быў вызвалены ад кіраўніцтва і асланы ў адзін з манастыроў у Расіі. У 1826 годзе ён быў пераведзены ў Аляксандра-Неўскую лаўру і прыкамандзіраваны да Міністэрства замежных спраў у якасці перакладчыка і настаўніка кітайскай мовы. Бічурын быў нядарэчным спецыялістам у галіне кітайскага жывапісу, нават апублікаваў на гэтую тэму артыкул у адным з часопісаў. Хутчэй за ўсё, менавіта Іакінф Бічурын быў настаўнікам Кандрата Карсаліна, які на працягу некалькіх месяцаў вывучаў пры Азіяцкім дэпартаменце Міністэрства замежных спраў кітайскую мову.

Служба пры місіі патрабавала ад мастака асобных якасцей. У інструкцыі, якую даў Карсаліну прэзідэнт Акадэміі мастацтваў А.Аленін, была вызначана вялікая і разнастайная праграма. Галоўнае, што патрабавалася, — рабіць дакладныя замалёўкі. “Вы павінны замалёўваць натуру такой, якая яна ёсць і якой яна вам сустрэнецца, а не так, як яна можа быць прыгожай і дасканалай”, — пісаў Аленін. Акрамя таго, пасля прыезду ў Кітай мастак павінен быў навучыцца спосабам пры-

гатавання кітайскіх фарбаў і тушы, а таксама авалодаць тэхнікай кітайскага жывапісу. У выкананні гэтага задання мастаку павінна была дапамагчы школа, пройдзеная ім у юнацтве ў мастака Геса: Карсалін, як і яго настаўнік, добра валодаў рознымі матэрыяламі для жывапісу і малюнка. Улічваючы недаверлівы адносіны кітайцаў да рускіх, мастак павінен быў праявіць дыпламатычны здольнасці, каб не выклікаць падзрэненняў сваімі заняткамі.

У складзе Рускай місіі Карсалін пазнаёміўся з чалавекам, імя якога стала сёння сімвалам руска-японскай дружбы — Іосіфам Гашкевічам, беларусам з ваколіц Рэчыцы. Іосіф Гашкевіч ехаў у Пекін як дыпламат і вучоны. Сёння невядома, ці былі бліжэйшыя сябрамі ў той час гэтыя два беларусы, якія адкрылі Расіі экзатычны Кітай. Усё гаворыць за тое, што Гашкевіч і Карсалін павінны былі пасябраваць. Або два паходзілі з небагатых сем’яў і самі пракладвалі сабе шлях у жыццё. Яны былі беларусамі, што было, бадай, галоўным аргументам на карысць іх сяброўства. Гашкевіч, як і Карсалін, захапляўся мастацтвам. Пазней ён надрукаваў некалькі артыкулаў аб тэхніцы кітайскага жывапісу. Акрамя таго, функцыі, якія абодва павінны былі выконваць у Пекіне, былі падобнымі. Гашкевіч вёз у Кітай фатаграфічны апарат, каб рабіць здымкі найбольш цікавых архітэктурных пабудов і краявідаў. На жаль, пакуль што не знойдзена пісьмовых крыніц, якія прайвалі б святло на адносіны Гашкевіча і Карсаліна ў час іх службы ў Кітаі.

Праваслаўная місія выехала ў Кітай у снежні 1839 года. Шлях яе цягнуўся праз усю імперыю да Кяхты. А адтуль па вядомаму “Гарбатнаму шляху” да Пекіна. У дарозе Карсалін рабіў замалёўкі ў дзённік прыстава Любімава (які ехаў разам з місіяй) сустрэчных людзей розных нацыянальнасцей, а таксама прадметы побыту, касцюмаў, раслін і жывёл.

Якім убачыў Карсалін Кітай, адбываўшы доўгае падарожжа, можна ўявіць, гартаючы дзённікі В.Кавалеўскага, нашага земляка, навукоўца і падарожніка, які быў у складзе місіі за некалькі год да Карсаліна. Ён піша аб Пекіне: “Пубач з пышнымі, упрыгожанымі золатам пабудовамі стаяць халупы, логавішча бедных. За калясніцай багатага вяльможы, абкружанага аршкам добра апранутых

вершнікаў, цягнуцца тлумы бяздольных жабракоў, абарваных, з калтуном у валасах, пакрытых баячкамі і брудам”. Галеча, у якой жыў кітайскі народ уражвала нават прыехаўшых з прыгоннай Расіі падарожнікаў.

У Пекіне Карсалін рабіў каля трох год. Ён многа працаваў: пісаў партрэты кітайскіх вяльмож, прыватных асоб, рабіў накіды мясцовых краявідаў. У альбоме мастака з’явіўся ў гэты час эскіз адной з яго найбольш вядомых работ “Від на загарадны палац у ваколіцах Пекіна”, якая паказвала рэзідэнцыю кітайскага багдыхана Ван Шэу Шаня.

У 1843 годзе Карсалін вымушаны быў пакінуць місію. Цяжкая хвароба, хутчэй за ўсё, маларыя, якую вельмі дрэнна пераносілі прыехаўшыя ў Кітай еўрапейцы, зрабіла немагчымым далейшае знаходжанне мастака ў Пекіне. Ён накіроўваецца ў Іркуцк.

Аб дзесяцігоддзі, праведзеным Карсаліным у Сібіры, вядома няшмат. У аўтабіяграфіі сярод галоўных сваіх прац мастак называе напісаную ім у Іркуцку карціну “з 25 асоб партрэтаў паню праваслаўцаў, якія складалі рэзідэнцыйную камісію ў Сібіры ў 1844—1845 гадах пад кіраўніцтвам сенатара І.М.Талстога”. Мастак зрабіў тады вялікую працу, выканаўшы, акрамя групавога партрэта з 25 постацей у поўны рост, 21 партрэт-мініяцюру гэтых чыноўнікаў. Магчыма, Карсалін, нягледзячы на забароны, што існавалі ў той час, зрабіў некалькі партрэтаў-мініяцюр дэкабрыстаў ці іх родных, якія ў той час былі пераведзены на паселенне ў Іркуцк і яго наваколле. Дарэчы, з дэкабрыстамі ў свой час быў звязаны Іакінф Бічурын, аб якім ужо згадвалася вышэй. Магчыма, некаторыя з партрэтаў-мініяцюр, аўтарства якіх сёння не ўстаноўлена дэкабрыстамі, належаць пэндзлю нашага земляка. Не выклікае сумнення, што, калі нават Карсалін і не маляваў дэкабрыстаў, ён павінен быў пазнаёміцца з імі ў невялікім па колькасці насельніцтва Іркуцку.

У Пецярбург Карсалін вярнуўся на пачатку 50-х гадоў. Ён вярнуўся ўжо сталым майстрам, які меў за плячыма тры дзесяцігоддзі напружанай творчай працы. Мастак пачаў рыхтавацца да конкурсу на званне акадэміка партрэтнага жывапісу. У якасці мадэлі для конкурснай работы яму згадзіўся пазіраваць протапрэсвітэр расійскага флоту Кутневіч.

[Заканчэнне на 8-й стар.]

ТАНЦУЮЦЬ “КАРУНАЧКІ”

Дзесяць гадоў пры Жабінкаўскім гарадскім Доме культуры існуе дзіцячы ўзорны танцавальны ансамбль “Каруначкі” — удзельнік многіх фальклорных фестываляў Брэстчыны. Семдзе-

сят хлопчыкаў і дзяўчынак асноўнага складу і трыццаць дзяцей з 3 да 5 гадоў у падрыхтоўчай групе — такі склад ансамбля. А танцююць “Каруначкі” і вядомыя ва ўсёй Беларусі, і ўласцівыя

толькі свайму рэгіёну танцы.

НА ЗДЫМКАХ: кіруе ансамблем выпускніца Гродзенскага культасветвучылішча, у мінулым сама ўдзельніца

дзіцячага танцавальнага ансамбля “Лялькі” з Баранавіч Ірына РУМКО (у цэнтры); танцююць “Каруначкі”.

Фота Рамана КАБЯКА.

ВЯСЕННІ РЭПАРТАЖ

Беларуская прырода стала такой жа непрадказальнай і капрызлівай, як і само наша жыццё. Толькі што мы перажылі цяжкую, суровую, незвычайна марозную і снежную зіму. Літаральна два тыдні таму на палях і ў лесе ляжалі гурбы снегу (у лагчынах і зацямянёных месцах белыя прахалодныя плямы дзе-нідзе можна ўбачыць і зараз), а на Радаўніцу, 23 красавіка, слупок тэрмометра хутка папоўз угару і дасягнуў + 26 градусаў. Нязвычайнае, нечаканае так хутка цяпло бянтэжыць, да яго цяжка прыстасавалася, па звычцы людзі цёпла апранаюцца і пакутуюць ад незвычайнай гарачыні.

Вабнае вясновае сонца афарбоўвае з’явы і прадметы ў святочныя яркія тоны і стварае такі ж святочны настрой. Дрэвы толькі прачынаюцца, дзе-нідзе на бярозах з’яўляюцца кволы зялёныя лісточкі, затое пышны дзьмухавец нагадвае вярба, якая распуцілася лёгкімі жоўтымі “коцікамі”, струменіць мядовы водар, прывабляючы пчол, чмялёў і матылёў, што роём круцяцца вакол дрэва.

Такая раптоўная змена надвор’я радуе, але і насцярожвае: для нашай умеранай паласы гэта не зусім натуральна, а старыя людзі скрушна ківаюць галовамі, прадказваючы задушлівае спякотнае лета.

Пакуль што цяплу рады ўсе: дзеці і дарослыя, мастакі, якія вынеслі да гледачоў і пакупнікоў свае работы, і бесклапотныя маладыя дзяўчаты, якім ёсць што расказаць адна адной.

Вясенні рэпартаж зняў фотакарэспандэнт **Віктар СТАВЕР.**

СПОРТ

СПАРТЫўНАЯ ГІМНАСТЫКА. У Пуэрта-Рыка прайшло першынство свету ў асобных практыкаваннях. Беларускія гімнасты выставілі самыя моцныя састаў. Найбольш удала на гэтых спаборніцтвах выступіў шматразовы алімпійскі чэмпіён Віталь Шчэрба, які заваяваў “золата” (вольныя практыкаванні), “серабро” (брусы) і “бронзу” (перакладзіна).

Сярод жанчын толькі Алена Піскун вярнулася дадому з “золатам” — першае месца на брусах.

ХАКЕЙ. Зборная Беларусі на чэмпіянаце свету, якое прайшло ў Швейцарыі, заняла трэцяе месца ў групе “Б”. Гэта прынёсла ёй бронзавыя ўзнагароды, але не дало магчымасці выйсці ў вышэйшую лігу. Адно вакантнае пазіцыю тут заваявалі хакеісты Латвіі.

МАРАФОН. Алена Мазоўка з Гродна на міжнародных спаборніцтвах у Лондане ў прызёры не трапіла. І тым не менш

выступіла маладая спартсменка ўдала: увайшла ў дзесятку лепшых і была спецыяльна запрошана на марафон, які па традыцыі пройдзе праз год.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА. Іспанія прымала ўдзельнікаў турніру Кубка Еўропы. Жаночая зборная нашай рэспублікі ў складзе Валянціны Цыбульскай, Вольгі Кардапольцавай і Леанарды Юхневіч заняла трэцяе месца ў хадзьбе на 10 кіламетраў.

ФУТБОЛ. Стартваў нацыянальны чэмпіянат Рэспублікі Беларусь. Стопрацэнтнага поспеху ў першых двух турах дамагліся мінскія “Дынама”, “Атака-Аура” і мазырскі МПКЦ.

Дынамаўцы і мазыране рыхтуюцца да еўрапейскіх кубкавых сустрэч. Да таго ж хутчэй за ўсё з тройкі лідэраў чэмпіянату рэспублікі ў нацыянальную каманду Беларусі трапіць найбольшая колькасць ігракоў, якія правядуць сёлета адборачныя гульні першынства свету.

КАНДРАТ КАРСАЛІН

(Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.)

Дарэчы, лёс павінен быў зноў звесці разам землякоў і папелнікаў па Рускай праваслаўнай місіі — Іосіф Гашкевіч рыхтаваўся ў гэты час да адпльця на фрэгате “Палада” ў Японію. Карсалін пабываў у Азіяцкім дэпартаменце, дзе працаваў тады Гашкевіч, маглі яны сустрэцца і ў Адміралцействе, куды наведваўся мастак. Да таго ж Акадэмія мастацтваў і Міністэрства замежных спраў стаяць вельмі блізка — толькі што па розныя бакі Нявы.

У 1854 годзе за партрэт Кутневіча Карсалін атрымаў доўгачаканае званне акадэміка. Але яно не магло забяспечыць матэрыяльна. Мастак, нягледзячы на дрэнны стан здароўя, вымушаны быў многа працаваць. У 1854–1867 гадах ён выконвае шматлікія заказы, перш за ўсё — піша іконы. Геаграфія такіх заказаў уражвае. У 1859 ці 1860 годзе Карсалін выканаў два абразы для толькі што пабудаванай царквы пры рускім консульстве на востраве Хакадзатэ ў Японіі, дзе консулам быў І. Гашкевіч. Гэта былі “Дзяцінства Хрыста” і “Узнясенне Гасподне”. У 1861–1862 гадах для ўпрыгажэння Кафедральнага сабора ў Варшаве Карсалін напісаў “Рыгора Дваяслова”. Акрамя таго ў розныя гады ён выканаў абразы для крапасной царквы ў Дынабургу (сёння — Даўгаўпілс у Латвіі), некалькі ікон для праваслаўнай царквы ў малдаўскім мястэчку Ліпканы, іконы для царкваў у Пецярбургу. Над адным з заказаў — іканастасам для Елецкага палка, у каторы ўваходзіла 11 ікон, мастак працаваў тры гады, выканаўшы не толькі жывапісныя работы, але таксама ўсю пазалоту іканастаса.

Сярод работ Карсаліна шмат карцн на біблейскія сюжэты і ікон. Але ён быў перш за ўсё таленавітым партрэтчыкам. Нам невядомы ўсе партрэты, зробленыя мастаком. У спісе сваіх работ ён называе толькі некаторыя, а астатнія значацца пад агульнай назвай “партрэты прыватных асоб”. Сярод беларускіх мастацтвазнаўцаў па-

куль што ацэнку творчасці Карсаліна даў толькі М. Кацар, які адзначыў, што партрэты пэндля Кандрата Карсаліна ўражваюць глыбінёй характарыстыкі тыпаж, завершанасцю кампазіцыі, жыццёвай праўдай. Карсалін творча перапрацоўваў і паспяхова выкарыстоўваў розныя мастацкія традыцыі. У яго творчасці можна ўбачыць своеасаблівы сінтэз беларускага мастацтва XVII–XVIII стагоддзяў, рускай акадэмічнай школы і лакальнага і тонкага кітайскага жывапісу.

Бесперапынная напружаная праца і цяжкія матэрыяльныя ўмовы пагоршылі стан здароўя мастака. “...здароўе мае ўсё больш і больш слабае, — пісаў Карсалін у 1867 годзе, — асабліва зрок, так што жывапісная праца для мяне становіцца немагчымай”. Цяжка было пракарміцца і за кошт урокаў, якія на працягу некалькіх год даваў мастак прыватным асобам і вучням вучылішча пры інструментальным заводзе на Алтэкарскім востраве. Не адбыўшы да канца тэрмін працы ў Рускай місіі, мастак згубіў права на дзяржаўную пенсію. Не маючы сям’і, даўно згубіўшы сувязь з крыўнымі на радзіме, Карсалін не мог разлічваць на чыю-небудзь падтрымку. Ён пачаў хадзіць аб пенсіі за 30-гадовую працу і ўрэшце атрымаў — 200 рублёў у год — суму, якая выдавалася стыпендыяту акадэміі, які вучыўся на першым курсе на дзяржаўны кошт.

Памёр Кандрат Карсалін у 1872 годзе ў Пецярбургу.

Сціплы і сумленны пры жыцці, Кандрат Карсалін і пасля смерці застаецца неж не заўважаным у свеце мастацтва. Імя гэтага мастака, які адкрыў для японцаў рускі ікананіс, першы з беларускіх жывапісцаў маляваў Кітай, акадэміка мастацтва, не значыцца ні ў адной беларускай энцыклапедыі. Некалі ў адным з сваіх лістоў Кандрат Карсалін напісаў: “Я пакінуў сваю Бацькаўшчыну, пэўна, назаўсёды...” Ці не аказалася гэта так на самай справе?

С. СЯЛЬВЕРСТАВА-КУЛЬ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220005, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Толасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і зьярстана ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”.
Адрукавана ў друкарні “Беларускі Дом друку”.
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 454.
Падлісана да друку 29. 4. 1996 г.